

LUND UNIVERSITY

Latinet i dagens gymnasieskola

välmående ämne eller marginaliserat ämne i kris?

Göransson, Elisabet; Lundin, Katarina

1997

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Göransson, E., & Lundin, K. (1997, juni 15). Latinet i dagens gymnasieskola: välmående ämne eller marginaliserat ämne i kris?. Ej publicerad

Total number of authors:

2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Latinet i dagens gymnasieskola -

*välståndande ämne eller marginaliserat ämne i
kris?*

Elisabet Göransson och Katarina Lundin

Sökord: Examensarbete, Latin, Förutsättningar, Undervisning, Gymnasieskolan

Handledare: Bengt Linnér och Lars Rydbeck

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till er latinlärare och skolledare som har tagit er tid att svara på vår enkät! Era svar och därtill flera mycket trevliga och uppmuntrande följebrev har gjort det roligt och givande att skriva ett examensarbete om latinämnet!

Sammanfattning

Syftet med detta arbete är att ge en bild av latinet i dagens gymnasieskola med avseende på undervisningen som bedrivs och på ämnets förutsättningar nu och framöver. Undersökningen är enkätbaserad och enkäterna riktade till både latinlärare och skolledare på skolor med latin i södra Sverige.

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	1
1.1 Inledning och syfte	1
1.2 En kort historisk bakgrund	1
1.3 Metod	5
2. Skolledningens svar	6
2.1 Antal latinelever vårterminen 1997	6
2.2 Det faktiska elevantalet för en kurs i latin	7
2.3 Latinet som valbar kurs	8
3. Lärarnas svar	11
3.1 Latinet utifrån - ur lärarnas synvinkel	11
3.1.1 Latinets timtal	12
3.1.2 Är timtalet tillräckligt?	14
3.1.3 Elevinformationen	15
3.1.4 Har antalet latinelever ökat eller minskat?	18
3.2 Latinet inifrån - ur lärarnas synvinkel	19
3.2.1 Latinundervisningens innehåll	19
3.2.2 Textbearbetningen i undervisningen	22
3.2.3 Läxorna	23
3.3 Undervisningsmaterialet	24
3.3.1 Vilket/vilka läromedel använder latinlärarna just nu?	26
3.3.2 Tidigare använda läromedel	27
3.3.3 Åsikter om nuvarande läromedel	27
3.3.4 Övrigt undervisningsmaterial	30

4. Övriga kommentarer och personliga synpunkter	36
4.1 Konkurrenssituationen	36
4.2 Skolledarnas övriga synpunkter	37
4.3 Vad uppskattar eleverna mest i latinundervisningen?	37
4.4 Vad uppskattar lärarna mest?	38
4.5 Latinlärares övriga synpunkter	39

5. Sammanfattande kommentar

44

Litteraturförteckning

46

Bilaga 1

Bilaga 2

1. Inledning och bakgrund

1. 1 Inledning och syfte

Latinet, som från medeltiden och fram i vårt århundrade har varit ett av de viktigaste ämnena i skolan, har nu i flera decennier varit ett utpräglat småämne, ett tillval för de mest humanistiska av humanister. Någon undersökning om latinämnet i gymnasieskolan har inte gjorts på länge, och därför kan en sådan vara av intresse. Vi har således under våren -97 företagit en enkätundersökning riktad till skolledare och latinlärare i södra Sverige angående latinämnet i gymnasieskolan.

Syftet med vårt arbete är att försöka ge en bild av latinet i den nya gymnasieskolan med avseende dels på vilka ämnets nuvarande och framtida förutsättningar är, dels på hur undervisningen bedrivs. Förhoppningsvis kommer vi med arbetet även att kunna ge dagens latinlärare idéer om vad man som lärare kan göra på sin skola genom att de får möjlighet att jämföra sin egen situation och undervisning med andras.

1. 2 En kort historisk bakgrund

Från medeltiden och i princip fram till början av vårt sekel var latinet det internationella språket inom den lärda världen. Latinet var därför också det viktigaste ämnet i den svenska skolan fram till mitten av 1800-talet, då man började intressera sig mer för till exempel naturvetenskap och andra "modernare" ämnen. På motsvarande gymnasienivå var det två linjer som dominerade och fanns kvar (även om andra linjer tillkom efter hand) ända fram till införandet av det nya gymnasiet 1966: latinlinjen och reallinjen.

Historien om latinet i gymnasieskolan är en studie i nedskärningar! Från och med 1904 studerade man latin i fyra år på latinlinjen istället för de sex år som tidigare ägnats latinet. Latinet studerades på det fyraåriga gymnasiet sammanlagt 24 veckotimmar (6 veckotimmar i varje ring). 53,8 % av samtliga gymnasister läste latin år 1935.¹ Efter en viss stagnation i slutet av 1930-talet där latinlinjen tappade mark i förhållande till reallinjen upplevde latinämnet i gymnasieskolan efter kriget en ganska kraftig expansion som delvis hade att göra med att långt fler fortsatte att läsa på gymnasiet:

¹ Uddholm, Alf, *Svenska klassikerförbundet 1935-1985*, s. 26.

Antalet elever per årskurs växte från ca 1800 år 1943 till ca 4100 år 1963, antalet latingymnasier ökade från 60 år 1943 till 133 år 1961, vartill detta år kom 19 privatskolor med latinlinje. Ökningen var dock en del i den snabba utvecklingen som hela gymnasiet och inte minst reallinjen och den allmänna linjen genomgick under 1950- och 1960-talen.²

Den fyraåriga latinlinjen ersattes så småningom av en treårig där man läste latin 7 timmar i veckan.

Studentexamen var fram till 1969³ verkligen en examen med hårda studentskrivningar, så även i latin. Latinundervisningens mål var då naturligt nog detsamma för lärare och elev; att förmedla respektive inhämta sådana kunskaper som krävdes för att eleven skulle klara studentskrivningen. Studentskrivningen hade både en skriftlig och en muntlig del. Den skriftliga delen utgjordes av en stil som skulle översättas och i den muntliga tentamen förhördes man på känd poesi och okänd prosa. I undervisningen ägnades alltså mycket tid åt grammatik och översättningsövningar inför den skriftliga tentamen och de stora romerska poeterna - Catullus, Horatius, Vergilius och Ovidius - memorerades till stor del inför den muntliga tentamen. I Danmark har man fortfarande slutskrivningar i latin! Här i Sverige har dock skolan och latinämnet förändrats ganska kraftigt från 60-talet och framåt.

När de gamla linjerna 1966 ersattes av nya motsvarades den gamla latinlinjen närmast av humanistisk linje, men med två avgörande skillnader: för det första läste man nu latin endast i två år (7 veckotimmar vardera i årskurs 2 och 3) jämfört med latinlinjens tidigare tre (eller fyra) år och latinet var nu för det andra ett frivilligt ämne som valdes på halv- och helklassisk variant av humanistisk linje. Allmän språkkunskap var däremot obligatoriskt ämne på humanistisk linje⁴. Det var stora förändringar för latinet i det nya gymnasiet; kursen var kraftigt nedskuren och studentskrivningarna hade tagits bort. Hur klarade latinämnet det? Vi citerar Alf Uddholm som i sin historik över svenska klassikerförbundet berättar om klassikerförbundet och latinet i gymnasiet under perioden 1935-1985:

Hur skulle "det nya latinet" slå bland eleverna? Man spårar en viss nervositet bland lärarna före elevernas val inför årskurs 2 år 1967. Antalet latinare sjönk, men måttligt, från ca 3100 året innan till 2301.

1966 trädde alltså en ny läroplan i kraft för gymnasieskolan. I förordet till denna sägs följande:

² Uddholm, aa, s. 28.

³ Då den sista kullen enligt det gamla systemet tog examen.

⁴ Det vill säga för de humanister som inte valde latin.

Läroplanen skiljer sig i vissa avseenden från tidigare utfärdade läroplaner för olika skolformer, bl. a. däri att anvisningar och kommentarer för skilda ämnen gjorts förhållandevis utförliga. Denna utformning har valts för att ge lärarna i gymnasiet ett så gott underlag som möjligt för planering av undervisningen.⁵

När de fruktade studentskrivningarna nu hade försvunnit fick man ett betydligt större spelrum i undervisningen. Samtidigt hade ju de gamla studentskrivningarna gett en naturlig ram för undervisningen. För många lärare tedde sig säkert den nya situationen svår; helt plötsligt hade man ju möjlighet att utforma latinundervisningen friare, men hur? Kursplanen för latin svek dem inte; den var 12 sidor lång och omfattade allt från exakta siffror på hur mycket man borde läsa till särskilda metodiska anvisningar och kommentarer vad gäller lektionsplanering och -genomförande, beträffande såväl grammatikinläring som ordkunskap, sakkomentarer och litterär analys.

Elevantalet sjönk alltså något när det nya gymnasiet infördes, men intresset ökade sedan efter hand. Antalet latinstuderande under 70-talet steg långsamt men säkert, liksom antalet gymnasieskolor med humanistisk linje.⁶

1976 tillsattes en gymnasieutredning med uppgift att föreslå riktlinjer för hur gymnasieskolan (återigen) borde reformeras. Utredningen ifråga tog 1979 beslut om att olika ämnesanalyser skulle genomföras och att beskrivande rapporter sedan skulle sammanställas för de olika ämnena. En sådan ämnesanalys gjordes i latin av Helge Bernhardsson.⁷ Han har som underlag haft gymnasieinspektörsrapporter från 1969-1980 (över drygt 400 skolbesök) samt metodiska handledningar och läromedel. Vilken bild ger han av ämnet latin i gymnasieskolan under 1970-talet, när alltså det nya systemet var inarbetat efter nyordningen 1966?

Faktiskt en övervägande positiv bild. Klassisk variant förekom på 87% av de skolor som hade möjlighet att anordna en sådan, och där varianten hade svårt att hävda sig berodde det mest på organisatoriska svårigheter. Humanistisk gren minskade visserligen i popularitet men bland dem som ändå valde humanistisk gren var intresset för latin stort; det ökade till och med.

När 1966 års läroplan var ny befarade man att 7 veckotimmar vardera i år 2 och 3 inte skulle räcka till för att nå upp till den nya läroplanens mål. Dessa farhågor hade inte besannats, ansåg Bernhardsson, som i det sammanhanget citerade en gymnasieinspektörs utlåtande:

⁵ *Läroplan för gymnasiet*, s. 9.

⁶ Uddholm, aa, s. 32.

⁷ Rapport i: *Ämnesanalyser för gymnasieutredningen* (1981).

det har på flera ställen varit ett nöje att konstatera, hur mycket som kan fås ut av detta ämne med dess mångskiftande aspekter, såväl språkliga som kulturella, på en sammanpressad tid av endast två år.⁸

Till latinet sökte sig mestadels välmotiverade elever, som hade en positiv inställning till de klassiska ämnena. Många gymnasieinspektörer yttrade sig också positivt om det de såg ute i skolorna:

latinundervisningen (kan) bedrivs i friare former än förr, något som också möjliggöres därigenom att lärarna som regel har en betydande bredd i sin utbildning/... /Latinlärarna kan således sägas vara väl skickade att bedriva latinundervisningen i till stor del nya former.⁹

Latinlärarna hade funnit sin väg i det nya systemet, menade inspektörerna:

arbetsformerna [har] blivit friare. Eleverna ges ofta goda möjligheter att själva styra klassrumsarbetet båda i fråga om val av språkligt stoff och realinslag. Jag har sett exempel på långt driven differentiering, där eleverna arbetat individuellt eller i par med texter eller realistoff av vitt skilda slag. Det är också påfallande att eleverna själva är motiverade för ämnet. Man frestas säga, att de klassiska språken är de av de främmande språken, där man bäst lyckats tillgodose många av läroplanens övergripande mål.¹⁰

En brasklapp förde Bernhardsson ändå fram för latinet i ett framtidsperspektiv; tillgången på behöriga lärare var inte tillräcklig. Detta menade han vara en vital fråga för latinets fortlevnad ute på skolorna.¹¹

Så småningom hade man kommit så långt i beredningsarbetet att man var beredd att göra om gymnasiet på nytt, och därmed är vi framme vid dagens skola. Antalet latinelever hade fortsatt att öka under 80-talet, vilket framgår av Utbildningsutskottets betänkande 1990/91:

Enligt proposition 1990/91:85 skall utbildningen på den humanistiska grenen "domineras av studier i språk - moderna såväl som klassiska" (s. 87). Intresset hos ungdomar för studier av latin och/eller grekiska är sådant att det motiverar att ämnena tas upp på timplanen. Enligt SCB har under de senaste fem läsåren årligen närmare 2000 elever eller flertalet av den humanistiska linjens elever valt att jämte tre moderna språk studera latin, som även innefattar integrerade delar av ämnet allmän språkkunskap. Latin med allmän språkkunskap (240 timmar) bör därför tas upp på timplanen. Alternativt kan av icke

⁸ Bernhardsson, "Ämnesanalys för latin, grekiska och allmän språkkunskap", s. 67.

⁹ ibidem, s. 77.

¹⁰ ibidem, s. 81.

¹¹ År 1997 är tillgången på latinlärare ännu mindre. Den förutspådda bristen på latinlärare som är i annalkande (genom många pensionsavgångar de närmaste åren) har lett till att till exempel Lärarhögskolan i Malmö för första gången på 25 år anordnar PPU för ämneslärare i latin.

latinstudierande ett fjärde modernt språk jämte samhällskunskap eller grekiska väljas inom ramen för fördjupningen i samhällsvetenskap eller humaniora.

Det nya programgymnasiet med en läroplan som lades fram 1994 skulle vara en skola där valfriheten sattes i första rummet, där eleven i högre grad styrde sin utbildning. Målinriktning alltså för eleven men också i synen på kunskapsförmedlingen i skolan. 1994 års läroplan är som bekant i miniformat jämfört med tidigare läroplaner, så även kursplanerna för de enskilda ämnena. Om man vid övergången från det gamla gymnasiet med studentskrivningar såg en betydande frihet i den nya gymnasieskolan som infördes 1966, går man 1994 ytterligare ett steg i den riktningen. Kursplanen i latin¹² är två sidor lång och behandlar endast de övergripande målen, som i och för sig inte skiljer sig från den tidigare läroplanens mål. Men kortheten är en markör i sig. Läraren får en större frihet i uppläggnings av latinkursen.

Frågan är nu: ser bilden av latin i gymnasieskolan idag annorlunda ut? Kan man se nya tendenser för latin i skolan? Ja, det är det vi vill ta reda på i vår undersökning.

1. 3 Metod

Genom att ringa runt till gymnasieskolorna i södra Sverige fick vi så småningom fram en lista med 44 gymnasieskolor där det för närvarande skulle finnas latin.¹³ Vi vände oss till både latinlärare och skolledning på respektive skola med separata enkäter.¹⁴ Antalet utskickade enkäter var således 44 och av dem har vi fått in 32 skolledningssvar och samma antal lärarsvar. Vi hade nog förväntat oss fler lärarsvar än skolledningssvar, men det visade sig att även skolledningen nästan undantagslöst skickade in enkätsvaren på de skolor där lärarna svarade; från några skolor kom dock skolledningssvar men inte lärarsvar och vice versa.

Enkäterna var utformade på så sätt att vår ena huvudavdelning rörande förutsättningarna för ämnet latin i det nya gymnasiet riktades till både skolledning och lärare. Vi ville se hur dessa förutsättningar påverkar eller styr undervisningen och om det föreligger någon konkurrens mellan latin och andra självvalda ämnen i skolan.

Den andra huvudavdelningen behandlar själva latinundervisningen och vi riktade oss därför naturligt nog där endast till latinlärarna. Vi ville se om undervisningen är likartad i de flesta skolorna eller om det föreligger stora substantiella, kvantitativa eller kvalitativa skillnader

¹² i: *GyVux 1993:16*.

¹³ Namn och telefonnummer till dessa skolor finns förtecknade i Bilaga 2.

¹⁴ Enkäterna återges i Bilaga 1.

inom gymnasielatinet. De latinlärare som svarat har varit yrkesverksamma på sin nuvarande skola under allt från 1,5 till 30 år och flera har tidigare innehaft latinlärartjänst på något annat gymnasium. Detta gör att vi genom lärarnas svar får överblick över en ganska lång tidsperiod. Utöver enkäterna har vi gjort fyra intervjuer med latinlärare i Skåne, dels för att komplettera de skriftliga utskicken, dels för att få fler personliga kommentarer, samt tre intervjuer (varav två per telefon) med skolledare angående hur man anordnar och kan anordna latin i gymnasieskolan. Av olika anledningar har vi valt att låta alla lärare och skolledare vara anonyma.

Vårt arbete är i huvudsak deskriptivt och blir därmed mer översiktligt än djupgående. Vi har valt att göra enkätundersökningen ganska omfattande för att få en övergripande bild. Av utrymmesskäl har vi därför fått avstå från till exempel enskilda porträtt av latinläraren och undervisningen.

2. Skolledningens svar

I detta avsnitt presenterar vi den information vi fått av skolledningen på de 32 skolor som besvarade enkäten vad gäller de faktiska förutsättningarna för att de skall starta en kurs i latin.

Vi ville veta hur många latinelever skolorna har innevarande läsår och det relevanta som i praktiken krävs för en latinkurs. Vidare diskuterar vi vad programgymnasiet hittills har medfört för latinundervisningen, det vill säga på vilka program man kan läsa latin, samt vad man kan förvänta sig av framtiden.

2.1 Antal latinelever vårterminen 1997

Med frågan om hur många elever som läser latin ville vi i första hand få fram en siffra över det totala antalet latinelever i södra Sverige detta läsår, men också få information om ungefär hur stora latingrupperna är på de aktuella skolorna idag. Vi har inte tagit reda på hur stort elevunderlaget från början är på skolorna; på en skola med många SP-klasser bör ju latingrupperna i och för sig vara större. Därför kan vi inte räkna ut något procentvärde för hur många elever som väljer latin av det totala antalet som har möjlighet att välja det på de aktuella skolorna.

Totalt läser 783 elever latin idag på de 32 gymnasieskolor i södra Sverige som ingår i vår undersökning. De flesta skolorna har angett antal elever i år 2 och 3. Medelvärdet för

gruppstorleken på dessa skolor blir 14 personer. De individuella variationerna är emellertid stora: den minsta latingruppen utgörs av fem elever medan den största latingruppen räknar hela 30 elever.

2.2 Det faktiska elevantalet för en kurs i latin

I Gymnasieförordningen slås det i det femte kapitlet, 6 §, fast att kommunerna är skyldiga att starta undervisning i latin och grekiska om minst fem elever begär det.¹⁵ Man anar att det kan bli problem för gymnasieskolorna att få ekonomin att gå ihop med så små kurser. Hur resonerar man då på skolorna?

21 skolor svarar att de ger latin när de får minst fem val, (men ibland med kommentarer som följande: *men det blir dyrt om elevantalet är under 10!*), men övriga skolor anger andra alternativ:

1) Finns inget! Är beredda att läsa B-form år 2-3 ihop om elevantal blir lågt.

2) En elev

3) Tre elever (på grund av att det är ett distansgymnasium)

4) *Vi har endast fyra elever i nuv. åk 1, men räknar ändå med att starta undervisning i latin för denna elevgrupp. Vi kommer dock att göra det enligt ett av följande alternativ:*

a/ samläsning med [en närliggande skola], b/ reduktion av tjänsteunderlaget för undervisande lärare (25%).

5) Cirka 5-8 elever

6) Cirka 8, troligen

7) Cirka 12

8) 15 elever

9) *Vi har aldrig behövt ta ställning.*

Den undre gräns som sätts upp för att starta en kurs i latin är naturligtvis vital för ämnets fortsatta existens, i synnerhet på mindre gymnasieskolor, där det kanske endast finns en eller två SP-klasser. Den ovan nämnda paragrafen i Gymnasieförordningen syftar också till att främja latinets som karaktärsämne på humanistisk gren, och den tillkom på särskilt initiativ av Svenska klassikerförbundet. De flesta gymnasieskolor som har svarat tycks känna till paragrafen i fråga, men vi ser att den ändå är obekant för fem skolledare. Om paragrafen är obekant när man har ett fåtal sökande till latinkursen blir självklart risken större för att latinets försvinner på skolan.

¹⁵ SFS 1992 : 394 5 kap 6 §.

2.3 Latinet som valbar kurs

Latinet var i det tidigare gymnasiet förunnat ett fåtal i och med att ämnet endast kunde väljas på humanistisk linje, och denna linje var inte heller särskilt stor på gymnasiet. I det nya programgymnasiet har man åtminstone i teorin möjlighet att erbjuda fler elever latin. Vi tyckte att det skulle vara intressant att se om och i så fall hur gymnasieskolorna utnyttjar denna möjlighet och om man kan se en utveckling åt något håll för latinet i gymnasieskolan.

Det nya kursutformade programgymnasiet har haft en del inkörningsproblem, och vi har under praktikperioderna märkt hur skolledningen på skolorna brottas med alla praktiska problem som det medför. Från många håll hävdar man också nu att det nya gymnasiet som skulle vara kursutformat i praktiken ser likadant ut som det gamla linjegymnasiet, med den enda skillnaden att linjerna nu benämns program. Skolorna klarar inte av att göra skolan kursutformad, och valfriheten för eleverna är oftast mycket begränsad, säger man, ibland ännu mer begränsad än den var förut.

Mycket riktigt visar det sig att man endast på ett fåtal skolor erbjuder latin utanför den humanistiska grenen på SP. Av de 32 skolor som undersökningen omfattar erbjuder 26 latin endast inom SP och där endast på humanistisk gren. På en skola kommenterar man detta med följande:

Kursen är på inte mindre än 240 p. - inget program har utrymme för en så stor kurs som individuellt val eller som utökat program. Ungefär vartannat år frågar en elev på NV om det går att ha latin som utökad kurs, men det är schematekniskt omöjligt.

På ytterligare en skola har man samma uppfattning: *I praktiken går det inte schematekniskt att läsa latin på andra program eller grenar.* Den stora latinkursen uppfattas allmänt som ett hinder.

På de återstående fem gymnasieskolorna har man provat på andra alternativ. Två skolor erbjuder latin som individuellt val, vilket innebär att alla har möjlighet att läsa latin. På den ena skolan omfattar latinet endast 50 timmar som lokal kurs. Det är dock inga stora grupper man fått igång; sju respektive åtta elever har latin som individuellt val på dessa skolor. Vi genomförde telefonintervjuer med en skolledare vardera på skolorna ifråga. Det visade sig att anledningen till att man har latin som individuellt val är densamma för båda skolorna; man har en mycket svag eller näst intill obefintlig humanistisk gren. På frågan varför humanistisk gren är så svag svarar man på båda skolorna att själva grundorsaken antagligen delvis är ett svagt språkintresse. En stark bidragande orsak till att språkintresset är svagt menar man dock vara undervisningen i moderna språk. Den upplevs som alltför traditionell och enformig och dagens elever söker sig därför till de ämnen där man har mer modern pedagogik. Det

påstådda svaga språkintresset motsades kanske något på den ena skolan när skolledaren ifråga samtidigt förklarade att en nystartad internationell gren på SP med språkinriktning har lockat många som annars skulle valt humanistisk gren. Det visar sig dock att man på denna gren endast läser två moderna språk och kan fördjupa sig i dessa samt läsa vissa delar utomlands. Skolledaren menade att möjligheten att resa utomlands är en större drivkraft än ett genuint språkintresse för många elever. Förutom den internationella grenen drar på denna skola även det estetiska programmet till sig sådana elever som annars skulle varit humanister.

På den andra skolan har intresset för humanistisk gren också avtagit markant. Enligt latinläraren beror detta emellertid delvis på att skolledningen ett tag ville lägga ner humanistisk gren och när detta rykte spreds sökte sig elever med intresse för humanistisk gren som skulle börja på gymnasiet till en närliggande gymnasieskola där humanistgrenen är stark liksom intresset för latinämnet. Den trenden har sedan hållit i sig. Här omfattar latinet 50 timmar som lokal kurs, men har för övrigt ingen särskild inriktning.

På båda dessa skolor har man tre SP-klasser och ett i övrigt ganska stort antal program samsas på skolorna, som båda också har ett relativt stort upptagningsområde. Inte på någon av skolorna har latinläraren heller någon möjlighet att själv göra reklam för latinet. När inte latinet har någon stark tradition och humanistisk gren är utdöende är det svårt för latinet att hävda sig i konkurrensen mellan de cirka 50 ämnen som erbjuds som individuellt val. Enligt skolledarna håller latinet på dessa skolor långsamt på att försvinna. På den ena skolan går latinläraren snart i pension, och på den andra har man en timanställd latinlärare som inte undervisar i något annat ämne utan för övrigt arbetar på annat håll.

En av de tre återstående skolorna har en gång fått igång en kurs med SP- och NvP-elever, men NvP-eleverna kunde av schematekniska skäl inte fullfölja kursen. De hade nämligen läst latin på håltimmarna under det första året. På skola 2 säger man följande: *Vi har en kursutformning inom programskolans ram, varför elever från andra program än SP kan komma ifråga. Traditionen säger dock att det är mycket språkintresserade elever från samhällsvetenskapliga programmet som söker.*

Intressant är också vad man säger på skola 3: *Vid [skola x] läser alla elever på H-grenen latin; alternativval medges ej.* Detta är naturligtvis ett sätt att lösa de schematekniska och andra praktiska problemen!

För de skolor som inte har en stark humanistisk gren ser det alltså dystert ut för latinet just nu. Kan man överhuvudtaget tänka sig latin i någon annan form i programgymnasiet? Vi intervjuade ytterligare en skolledare som i grunden själv är latinlärare för att höra efter vilka perspektiv han kunde tänka sig för latinet.

Vi har i våra enkätsvar sett att man på en skola har gjort latinet obligatoriskt på humanistisk gren. Detta är en rent byråkratisk åtgärd, menar skolledaren (S). Få skolor kan enligt honom

anordna det fjärde språket på humanistisk gren (som läses istället för latin). Detta beror på att man ofta har få parallellklasser, alltså ett för magert elevunderlag. Att införa ett obligatorium för latinet på humanistisk gren gör allt mycket enklare.

Vilka möjligheter finns det då för latinet i gymnasiet i framtiden? En stor hake menar S det vara att latinet utgör en enda kurs om 240 timmar. Han tror definitivt att en uppdelning av latinkursen skulle vara gynnsam för ämnet, och anger två skäl. För det första skulle fler elever våga sig på att välja latin, vilket många idag inte gör då konsekvenserna blir närmast förödande om man ångrar sig eller inte klarar av latinet. För det andra skulle en uppdelad latinkurs dels kunna erbjudas på humanistisk gren, dels som individuellt val. Man kan i och för sig fråga sig om detta inte skulle vara ett hot mot humanistisk gren. S tror inte det utan menar att det endast är positivt om latinet kan existera även utanför humanistisk gren. Annars skulle man riskera att latinet försvinner om intresset för humanistisk gren under några år är svagt på en skola. Om humanistisk gren under en tid är svag och få elever läser latin fortsätter den trenden ofta, och upplivningsförsöken av latinet ger inget resultat. Man hamnar i en ond cirkel, menar S: *Ju färre det blir som läser latin desto färre blir det*. Att erbjuda latin som lokal kurs med relativt få timmar menar S också vara en möjlighet. En sådan kurs skall dock ha en annan karaktär med specialinriktning och en egen kursplan; den kan alltså aldrig ersätta den nationella kursen. Men parallellt kan latin som nationell och lokal kurs mycket väl anordnas. Så långt latinet i framtiden enligt skolledaren S.

3. Lärarnas svar

I detta avsnitt kommer latinämnet i dagens gymnasieskola att belysas med avseende på både de yttre faktorer som spelar in för latinets vara eller icke vara, och de inre som fokuserar på själva latinundervisningen. Det vi här avser med yttre faktorer är exempelvis de förhållanden som råder för latinet på respektive skola vad gäller tilldelad nettotimtid och fördelningen av timmar över de båda åren, samt huruvida lärarna anser att denna tid är lagom tilltagen. Vidare redovisar vi här hur information om ämnet går ut till eleverna och om antalet latinelever tenderar att öka eller minska.

Med de inre aspekterna avser vi det latinlärarna själva till stor del kan bestämma över och som han/hon är ansvarig för, nämligen själva latinundervisningen. Här behandlas fördelningen av ämnesmomenten, vad som får störst utrymme i undervisningen och hur man gör med textbehandling och hemuppgifter.

Eftersom vi skickade ut separata enkäter till lärarna och skolledarna har vi valt att i följande avsnitt endast behandla lärsvaren även om skolledarnas svar om förutsättningarna för latinet är en av de viktigaste yttre faktorerna för latinet; nedan fokuserar vi dock på lärarnas möjligheter att bedriva latinundervisning utifrån dessa yttre faktorer, alltså på resultatet av dem.

3.1 Latinet utifrån – ur lärarnas synvinkel

De yttre faktorerna spelar mycket stor roll för latinets vara eller icke vara. Gymnasieskolans storlek är en praktisk faktor som får direkta konsekvenser för latinet. Små skolor har givetvis ett mindre rekryteringsunderlag än de större, medan man på de förra i gengäld relativt sett kan nå ut till fler elever med direkt information. De rent schematekniska problemen blir givetvis större på en stor skola där flera klassers scheman skall jämkas samman med latinets mycket stora kurs, något som avspeglar sig i ibland mycket stora skillnader i timfördelningen mellan latinets år ett och år två. En konsekvens av detta visar sig stundom vara en jämkning av latinets timtal, vanligen till det mindre.

3.1.1 Latinets timal

Det föreligger en viss variation vad gäller nettotimtalet för latinkursen, som enligt kursplanen skall innefatta 240 klocktimmar. En del skolor har således utnyttjat att GUT nu endast anges som riktvärde och ändrat timtalet för latin.

19 av de svarande lärarna har 240 klocktimmar i latin, vartill kan räknas de två lärare som endast har en klass i år, i ena fallet en tvåa och i det andra en trea, och som har uppgett att de har 120 klocktimmar (här satta inom parentes). Av följande uppställning framgår det totala antalet latintimmar på de aktuella skolorna samt fördelningen mellan år 2 och 3:

antal timmar år 2	antal timmar år 3	totalt
120	135	255
120	135	255
110	137	247
136	104	240
132	108	240
130	110	240
130	110	240
120	120	240
120	120	240
120	120	240
120	120	240
120	120	240
120	120	240
120	120	240
120	120	240
120	120	240
110	130	240
104	136	240
90	150	240
varierar	varierar	240
ingen uppgift	ingen uppgift	240
ingen uppgift	ingen uppgift	240

120		(120)
	120	(120)
135	95	230
113	113	226
>100	>100	>200
60 (+15)	75	135 (+15)
50 Ind. val.		50
240 min/v	150 min/v	
3-60 min/v	4, 5-60 min/v	
5-40 min/v	5-40 min/v	

Det högsta antalet klocktimmar för latinkursen är således 255 och det är ett lokalt tillägg. På denna skola har man således valt att lägga fler timmar på latin. De två lärarna anser att timtalet nu är lagom; färre timmar hade varit för få. Att en skola har fått 247 klocktimmar beror på att schemat inte stämde överens i år och det är inte fastställt att det skall vara 247 timmar på skolan i fråga.

Av de 19 skolor som har 240 klocktimmar har 9 dessa fördelade jämnt mellan åren. Absolut största skillnaden i timfördelning mellan åren har den skola som har 90 timmar i år två och 150 i år tre; jämnare fördelning önskas av berörd lärare.

Antalet klocktimmar 135 (+15) uppvisas i ett fall och detta är en speciell kurs på flera sätt. För det första ges kursen under tre år, varför siffran +15 anges inom parentes. Denna 15-timmarskurs ges under första året som preparandkurs för de kommande latinstudierna. Under alla tre åren fungerar läraren som handledare. Hela kursen är vidare knuten till Hermods:

- I alla ämnen har vi reducerad undervisningstid och eleverna har en till två lektionsfria dagar i veckan för självstudier med hjälp av handledningar producerade genom Hermods förorg. De löser insändningsuppgifter som skickas till en lärare knuten till Hermods. Denna lärare examinerar eleverna efter en preparandkurs i Malmö.

En annan variant till "vanlig" latinundervisning är det alternativ som erbjuds på två skolor av dem som deltagit i vår undersökning, nämligen latin som individuellt val. Den ena av dessa skolorna ger latin som en lokal kurs som endast omfattar 50 klocktimmar.

Vad gäller de tre nedersta svaren är det här aningen vanskligt att för oss räkna om detta till klocktimmar, eftersom det totala antalet minuter per vecka i hög grad är beroende av hur veckorna i övrigt ser ut med exempelvis nationella prov och studiedagar. Vi konstaterar endast att även här varierar den totala mängden undervisning.

En intressant variant av latinundervisning påträffas hos en av de svarande lärarna. Där läser man latin i B-form, vilket innebär att H2 och H3 läser tillsammans, blandat. Endast en lektion i veckan är det lektion med enbart H3. En närmare beskrivning av hur man praktiskt genomför detta har vi inte fått.

3.1.2 Är timtalet tillräckligt?

Först kan vi konstatera att ingen av de svarande önskar att de hade färre timmar. Sex lärare svarar att de vill ha fler klocktimmar till förfogande. En av lärarna är den som ger latin som individuellt val (50 klocktimmar). Kommentaterna är exempelvis att man inte hinner så långt – och allt mindre för varje år! – och att fler timmar alltid behövs, oavsett ämne. Eftersom det är så få timmar anser flera att något måste "offras" eftersom alla moment helt enkelt inte hinns med. Någon påpekar att man hade bättre tid när kursen var upplagd med fyra och sex 40-minuterslektioner i veckan i år 2 respektive 3. Närmast en sådan fördelning hamnar den latinlärare som angav sin nettotimid till 5-40 minuter i veckan, och som också anser att detta timtal är lagom.

Trots att merparten (27) anser att antalet klocktimmar är lagom tilltaget varierar åsikterna mycket om varför det är så. Framför allt går åsikterna isär huruvida det är bra med lika många timmar i år 2 som 3 eller om det är en fördel att det ena året får fler timmar än det andra; då handlar det dock endast om en liten skillnad i timtal. Timtalet bör enligt en lärare som har fler timmar år 3 vara mer jämnt fördelat; detta motsägs av några stycken som bland annat anser att det är i år 3 man behöver mer tid för att bearbeta texter.

Merparten av lärarna är trots allt överens om att det är i år 2 det behövs flest latin timmar eftersom det är då formläran skall läras in och grunden för latinstudier läggas. Då blir år 3 en "njutbar dessert" där eleverna kan läsa de riktiga texterna och stimuleras till vidare studier i ämnet. Jämn fördelning önskas bland annat av dem som har 104+136 och 90+150 timmar. En annan kommentar är att man borde få slippa 90-minuterspass i latin, något som en del lärare har drabbats av två gånger i veckan. Kortare pass önskas.

Latinet får således vanligen de 240 timmar som kursen skall inkludera; några avvikelser finns dock. Eftersom latinet är ett såpass omfattande ämne räknat i undervisningstimmar och poäng blir fördelningen av timmar i de båda åren ibland mycket ojämn, något som upplevs som jobbigt av berörda lärare – och med all säkerhet även av eleverna. När eleverna ett år har alltför få timmar i latin kommer de inte in i ämnet på ett tillfredsställande sätt och när de då har mycket fler timmar det andra året blir det svårt att ständigt kunna engagera dem och variera undervisningen. Eventuellt är detta något som talar för att de flesta lärare, trots att flera nu är emot en uppdelning, kommer att ställa sig positiva till att dela in ämnet i en A- och en B-kurs

för att därmed försäkra sig om en jämnare fördelning. Flertalet av skolledarna är i varje fall rörande överens om att en delning av schematekniska skäl är önskvärd om inte till och med nödvändig.

Några lärare uttrycker sin oro för att antalet timmar i latinkursen alltmer kommer att reduceras när GUT inte längre måste upprätthållas, något som tyvärr verkar vara troligt med tanke på hur svårt det är att få in latinkursen i schemat; om man från ledningshåll inte är tvungen att tilldela latinämnet 240 timmar torde det vara en bra utväg att få skära ner en del av undervisningen.

3.1.3 Elevinformationen

Eftersom vi tror att frågan om hur informationen skall gå ut till eleverna är av stor betydelse för latinämnets framtid har vi valt att utförligt behandla detta avsnitt; förhoppningsvis kan några idéer fångas upp som kan vara av intresse för andra latinlärare.

De flesta verkar vara överens om att den viktigaste informationskanalen för att nå elever är andra elever. Latinlärarna låter i stor utsträckning sina elever göra PR för ämnet och informera och svara på frågor; det är deras kamrater det handlar om och det är de som vet vad som är av störst intresse att föra fram; *När jag lyssnar på mina elever som informerar andra (gör reklam) är det ibland som att höra sig själv*, påpekar en lärare.

Denna information kan ske på olika sätt. Informationsdagar i aulan anordnas där alla lärare förväntas ha en ämnesstation vid vilken ämnet presenteras och där eleverna kan ställa frågor. Detta upplevs dock vanligen inte som särskilt positivt. I de flesta fall vet eleverna redan vad de vill välja och även om de inte gör det ställer de inga frågor. Vidare verkar det endast vara ett fåtal elever som över huvud taget kommer till sådana informationsdagar. Öppet hus verkar vara en bättre fungerande och mer populär variant till informationsdagen, där både föräldrar och elever bjuds in till något mer än information. En entusiastisk lärare berättar att han brukar ordna tipsrundor och låta eleverna framföra dramatiseringar, något som brukar vara mycket uppskattat.

En annan variant är att informera på kvällstid. Själva idén är bra men medför många praktiska problem med exempelvis transporter och intrång i fritidsaktiviteter, och kommer på berörda skolor tydligen inte att tillämpas i fortsättningen. Föräldramöten för dem med elever i år 2 anordnas, också de förlagda till kvällstid.

Under en normal skoldag kan latinläraren tillsammans med några elever ibland få en informationstimme hos de ettor som kan komma att välja latin, och detta sker då på klassens TTF med obligatorisk närvaro. Lärarna verkar i regel ta detta av sin AP-tid. Om kollegorna är välvilligt inställda till klassiska språk händer det att man får "låna" en lektion eller en del av en

lektion för information, något som "garanterar" närvaro men är ohållbart om det är alltför många klasser som skall informeras. Om läraren inte har tid att gå ut och informera är det vanligt att eleverna i år 1 bjuds in att närvara vid latinlektioner och de får då också vara ensamma med latinerna utan att läraren är närvarande; frågor som kanske inte annars skulle komma upp får då möjlighet att bli besvarade.

Ett problem beträffande elevinformationen är att inte alla presumptiva latinister numer placeras i samma klass och att det därför kan vara bortåt tio klasser som skall informeras. Några lärare skriver att de informerar i alla SP-klasser och att både kollegor och elever brukar vara positivt inställda. Eleverna får visa att de redan kan latin och att de till exempel känner till citat och företagsnamn. Andra väljer, vanligen av tidsbrist, att informera endast berörda klasser. Här skall påpekas att på en del skolor alla SP-klasser är berörda, medan de på en annan från början placerats efter val av humanistisk gren; för ytterligare andra är som sagt latin obligatoriskt om de har valt H-grenen eftersom inga alternativval medges. På en skola får eleverna redan vid valet till gymnasiet ange om de har några planer på att läsa humaniora och latin. Detta gör att alla potentiella humanister placeras i en och samma klass redan från början, något som givetvis underlättar för information och schemaläggning. Eleverna är inte bundna av detta val utan kan ångra sig sedan; att förflytta en eller några få elever från en klass till en annan medför betydligt mindre problem än att göra ett schema för latin som skall passa flera klassers schema. I flera fall informeras även niorna innan de gör sitt programval inför gymnasiet och då vanligen tillsammans med sina föräldrar.

Att informera ett stort antal klasser genom lektionsbesök är tidskrävande och kräver mycket samarbetsvilja från kollegorna. Man kan naturligtvis också sprida information med hjälp av broschyrer (Svenska klassikerförbundets och andra). Tillsammans med eller i stället för dessa delas ibland elevbroschyrer ut och dessa tenderar att ha minst lika stor genomslagskraft. Klassikerförbundets video används i flera fall vid lektionsinformation eller i aulan, men de flesta lärare verkar vara överens om att dialogen - "*mun-mot-mun-metoden*" - mellan lärare och elever samt mellan latinelever och andra elever är det viktigaste, och att videon kommer i andra hand. I samband med detta konstaterar en lärare att det flera gånger inte är de framstående eleverna som är mest entusiastiska att informera; detta framkommer när det är dags för information till ettorna. Det är de svagare eleverna som visar sitt intresse att närvara och de får då också göra det även om läraren även försöker driva på de duktiga att vara med. Förutom video och broschyrer kan material som Asterix eller några mytologiska berättelser användas som kombinerad information och dragplåster.

På några enstaka skolor informerar inte lärare eller elever, utan detta ansvar läggs på SYO-konsulenten. Kollegor i moderna språk ombeds ibland propagera för latinet och någon använder sig till och med av lokaltidningen och radion. Affischer med citat och sentenser runt

om i skolan är ett annat sätt att informera och locka elever. Flera lärare visar ett stort engagemang när det gäller information. Vi citerar en latinlärare:

A) Jag bearbetar de ettor jag kommer i kontakt med B) Jag satsar hårt på öppet hus-dagen då vi har en massa kul aktiviteter - dramatisering av gammal myt, tipsrunda, tävlingar, planscher etc C) Information för samtliga SP1: or i aulan tillsammans med elever från 3: an D) Klistrar upp citat och sentenser på dörrar o. d. i skolan såväl klassiska som "egna" t. ex "Age [...] fac ut gaudeam" - go ahead punk, make my day (stulet ur Latin For All Occasions) Jag visar dagligen att latinets finns och att det är nyttigt och kul. E) Mina insatser väger naturligtvis lätt, jämfört med elevernas "djungeltelegraf" + skolans tidning som skrivit artiklar om våra öppet hus-aktiviteter och vår Rom-resa.

Att det inte alltid är så enkelt att konkurrera med det moderna fjärde språket och att få sin information att gå ut till eleverna framkommer av en latinlärares berättelse, där läraren i italienska fick skollnedningen att fatta ett beslut om förbud för latininformation.

Italienskläraren kunde nämligen inte själv tänka sig att behöva informera om sitt ämne, eller *sälja* det, som latinläraren uttrycker det. Striden kulminerade under våren 1994:

Flera samtal fördes då på rektorsexpeditionen mellan [latinlärare], läraren i italienska, huvudläraren för hela språkgruppen (som undervisar i engelska och franska och som till 100% ställde sig på de moderna språkens sida), rektor, en företrädare för facket och en psykolog, som inkallats för att medla.

Det hela slutade med att latinets och italienskan fick en timme var för information till eleverna. En god relation till kollegor i moderna språk är också av stort värde, inte bara för information och samverkan utan även för att få en eventuell konkurrens mellan ämnena att minimeras.

Av detta kan man dra slutsatsen att det är mycket viktigt att skollnedningen är positivt inställd till både latinets i sig och förstår vikten av information:

[...] min nye rektor var med vid den informationen i år. Rektor - som är naturvetare - poängterade att han tyckte att det var självklart att alla humanister skulle läsa latin! Hans medverkan gav viss dignitet, tror jag.

Om man får ett sådant stöd är det givetvis positivt för ämnets hela fortlevnad.

Varje latinlärare måste nog vara beredd att informera om latinets och göra reklam för ämnet. Latinkursen är nämligen inte ett lika självklart val som andra språkkurser och framför allt är okunskapen stor om vad latin egentligen är och innebär. Samtidigt är det fullt förståeligt att man som lärare inte kan springa runt och presentera sitt ämne i dussinet klasser. Man kan tycka att latinets framtid i gymnasieskolan inte borde vara beroende av skolans storlek och av hur eleverna klassvis har blivit placerade, men vi anar att verkligheten ändå är sådan på sina håll.

3.1.4 Har antalet latinelever ökat eller minskat?

På frågan huruvida antalet latinelever har ökat eller minskat under den tid latinläraarna har undervisat på sin nuvarande skola har vi fått skilda svar. 17 lärare, alltså drygt hälften av dem som tillfrågats, svarar att de ser en ökning medan endast sju lärare ser en nedgång i elevantalet; av de övriga anser två att elevantalet är i stort sett lika, två att de inte ser någon tendens över huvud taget, och åtta stycken skriver att elevunderlaget varierar kraftigt. På denna fråga har några lärare gett flera svar, varför siffran inte stämmer överens med antalet svarande.

Av de 17 lärare som ser ett ökat antal elever som väljer latin skriver en att ökningen förut varit kraftig men nu är något mindre och en annan att han ser en uppåtgående trend nu efter en tidigare nedgång i samband med det nya gymnasiet. Ytterligare några påpekar att de kan se en ökning för humaniora över huvud taget, inte bara för latin. En av anledningarna till ett ökat intresse för latin tror en del av de svarande är att ämnet allmän språkkunskap försvunnit och att man rekryterat en del elever ur den allmänt språktresserade gruppen. Om de inte kan välja allmän språkkunskap tar de latin istället, ett val som inte alls behöver vara negativt. Dock finns på en skola förutom latinklasser ämnet klassiska ord som tillval sedan allmän språkkunskap tagits bort; klassiska ord är öppet för andra elever än latinister.

Intressant är att en skola i samband med övergången till programgymnasiet som nämnts tidigare har satsat betydligt mer på latin nu genom att de valt att inte erbjuda eleverna ett fjärde modernt språk. Vidare noteras att någon skola har sett en ökad mängd latinare trots ett minskat elevunderlag medan en lärare skriver att antalet elever i absoluta tal som går i gymnasiet idag har ökat och latinrekryteringen med det; därmed kommer en del inte lika språktresserade eller språkbegåvade att läsa latin. Detta är ett problem eftersom latinet är ett krävande ämne men också eftersom det inte för närvarande finns någon möjlighet att välja bort latin under kursens gång.

Vad gäller minskningen noterar en latinlärare en minskning just nu efter ett starkt uppåtgående tidigare. Andra säger att latinet tappar till fördel för moderna språk, tydligen framför allt italienska. Någon har drabbats av att ett nytt gymnasium byggts som ligger närmare de elever som tidigare bussades till den skolan; härmed minskades elevunderlaget betydligt och slog bland annat mot den humanistiska grenen.

Sammanfattningsvis vill vi påstå att latinet är på uppgång. En av anledningarna till detta kan givetvis, som påpekats, vara att antalet elever på gymnasiet över lag har ökat och att rekryteringsbasen därmed blir större. Dock tror vi att en annan konkret anledning är försvinnandet av ämnet allmän språkkunskap (även om detta finns kvar på ett fåtal platser i en variantform). Intresset för allmän språkkunskap är enligt en lärare något som borde utnyttjas.

Han menar att latinet har stora chanser att överleva om man "säljer" ämnet med det nya inslaget språkkunskap: *Det måste vara ett roligt ämne.*

Om en elev väljer ett ämne för att slippa ett annat brukar man tala om ett negativt val. Man kan emellertid också tala om ett slags negativa val när en elev tvingas läsa ett ämne som han/hon inte har valt eftersom skolan exempelvis inte kan starta en kurs i det ämne som eleven valt från början. Man kan fråga sig om det ökade antalet latinare beror på dessa båda former av negativa val. Det vore i så fall en klar nackdel. Något sådant har emellertid inte framförts som trolig orsak av lärarna. Några påpekar att risken föreligger inför hösten; det nya gymnasiet utvecklas allt mer och får därmed ett större utbud av tillvalsämnen. Detta medför i sin tur att kanske inte alla får sitt förstahandsval utan kan då "tvingas" läsa latin. Lärarna säger sig inte riktigt veta hur de skall tackla detta.

3.2. Latinet inifrån – ur lärarnas synvinkel

Under detta avsnitt tar vi upp frågor som rör det som händer innanför klassrummets dörrar och som läraren är ytterst ansvarig för och kan bestämma. Det gäller fördelningen av ämnesmomenten, bearbetningen av texterna i undervisningen och läxorna. Själva undervisningsmaterialet behandlas under en egen avdelning nedan.

Latinet i dagens gymnasieskola heter Latin med allmän språkkunskap. (Allmän språkkunskap finns som bekant inte kvar). Enligt kursplanen är syftet med latin följande:

Syftet med ämnet Latin med allmän språkkunskap är att eleverna skall förvärva sådana kunskaper i latin att de kan tillgodogöra sig innehållet i latinska texter från olika epoker [...] Studierna syftar också till att eleverna skall förvärva kunskaper om antikens historia och dess kultur och föreställningsvärld [...] Studiet av det latinska ordförrådet och den latinska ordbildningen skall ge eleverna möjlighet att förvärva kunskaper av värde både vid språkstudier inom den gymnasiala utbildningen och för vidare studier. Utbildningen i ämnet Latin med allmän språkkunskap avser således att ge eleverna kunskaper om ett språkligt och kulturellt arv som är gemensamt för Europas länder.

3.2.1 Latinundervisningens innehåll

Vi bad lärarna att ange vilka tre delar de tyckte var viktigast i latinundervisningen. När vi formulerade frågan anade vi att flera lärare skulle hävda att latinämnets delar alla är integrerade och så blev också fallet. Anledningen till att vi trots detta valde att ta med frågan var att vi ville få en uppfattning om vad man anser vara mer viktigt än annat. Eftersom ämnet

skall täcka så stora kunskapsområden och flertalet lärare säger att de hinner med allt mindre vill vi se vad det är som eventuellt "offras".

I nedanstående uppställning har fyra svar fått strykas eftersom lärarna konstaterade att en uppdelning inte är möjlig. Vidare har några svarat med fler delar än tre, vilket gör att den sammanlagda summan inte motsvarar antalet svarande lärare.

Del av ämnet	Antal lärare
grammatik/språk/form lära	26
realia/historia/kultur-kunskap	23
ordkunskap/ordbildning ¹⁶	21
textbehandling	15
allmän språkkunskap	8
sentenser	1
dramatisering	1
"levande latin"	1
språkhistoria	1

Vad man kan konstatera genom ovanstående tabell är att de klart vanligast delarna i latin i dagens gymnasieskola är grammatik, realia och ordkunskap; dessa delar framförs som mål också i kursplanen för latin på gymnasiet. Även om man i den nya kursplanen inte kan se att en större tonvikt läggs vid momentet allmän språkkunskap än i tidigare kursplaner, blir det nog så i praktiken när elevintresset är stort för den delen av latinämnet; det framgår tydligt av läraresvaren.

Grammatiken sägs allmänt vara elevernas redskap för att förstå latinet, varför den får stort utrymme hos flera lärare; fortfarande anses således grammatiken med all rätt vara en av latinets grundpelare. I elevernas ögon är formläran ett nödvändigt ont, även om lärarna kräver olika mycket utantillkunskaper av eleverna. I vissa fall krävs deklinationernas böjningar som ett rinnande vatten, i andra räcker det med att eleverna kan tillämpa ett böjningsschema de har

¹⁶ Att vi i sammanställningen valt att lista ordkunskap och allmän språkkunskap separat hänger samman med att några av lärarna anger båda dessa delar som två av de tre viktigaste, vilket beror på att de ser skillnader dem emellan. Skillnaden mellan allmän språkkunskap och ordkunskap verkar för dessa lärare vara den att man i ordkunskapen fokuserar på latinet som ursprung, medan man i allmän språkkunskap tar upp andra språk i världen, hur de är uppbyggda och hur man har lånat även från dessa ordskatter.

framför sig. Ibland behöver eleverna inte kunna verbterna medan detta i annan undervisning är ett måste. I något fall har eleverna i början av latinkursen själva sagt att de har stora språkliga brister och har bett om en grundlig genomgång av den svenska grammatiken. Då har det givits en intensivkurs i svensk grammatik på elevernas begäran.

Många lärare påpekar att latinet är ett språkämné och skall behandlas som ett sådant, inte som ett historie- eller kulturämne; de lärare som säger sig lägga ner mycket stor del av tiden på realia motiverar vanligen detta med att elevernas språkliga förmåga blir allt sämre och att man, om de över huvud taget skall orka med, måste ha stora inslag av kultur och historia. En annan kommentar är att läraren måste ha i åtanke att det inte är en förberedelse för akademiska studier som är målet med undervisningen och att man inte får låta formlärestudierna ta överhanden.

Den antika kulturen och latinet som kulturbärande ämne är ett stort område att täcka och läraernas särskilda preferenser har stor betydelse därvidlag. Några latinlärare har historia som andraämne vilket ger ytterligare tyngd åt denna del i undervisningen. Flera latinlärare har vidare åkt till Rom, Klassiska institutionen i Lund, Köpenhamns Glyptotek eller utställningar, som exempelvis Romerska speglingar i Malmö nyligen, med sina elever och detta medför givetvis i alla fall för stunden en koncentration på ett visst område. Realien upplevs även som viktig för andra ämnen och för elevernas allmänbildning; tyvärr verkar en allmän åsikt vara att det förekommer alltför liten samverkan med andra ämnen härvidlag. Dock framkommer ett intressant exempel på samverkan över ämnesgränserna. En latinlärare håller tillsammans med en fysiklärare på att planera en kurs som förhoppningsvis senare skall bli en förberedande, självständig kurs för naturvetare. Målet med kursen är att ge naturvetarna ett språkligt verktyg för den begreppsbyggnad fysiken har.

I den allmänna språkkunskapen handlar det vanligen om morfem och affix och hur detta används i de moderna språken. Det är viktigt att eleverna får uppleva hur stor nytta man har av ett grundläggande ordförråd i latin, både när det gäller svenska och främmande språk, främst engelska, spanska, italienska och franska. Inte minst inför Högskoleprovet har flera lärare tagit upp vikten av latinet i de moderna språken och får genom orddelen i det provet vatten på sin kvarn om latinet - och grekiskan - som donator till en uppsjö av ord vi använder idag. Många lärare drar så mycket nytta som möjligt av sina elevers kunskaper i olika främmande språk och då inte bara europeiska; invandrareleverna kan vanligen bidra med kunskaper som ligger långt utanför latinlärares normala kunskapsarsenal.

Att läsa latinska originaltexter är naturligtvis fortfarande det primära målet för latinundervisningen. Textläsningen får därför stort utrymme i undervisningen, vanligen med tyngdpunkt på tredje året då formläran är inlärd och man kan börja arbeta med det mer autentiska latinet. Mer om textbearbetningen i undervisningen nedan. Att målet också

inkluderar autentiskt latin är för några lärare ett problem eftersom de anser att eleverna inte hinner få tillräckligt stora kunskaper i latin för att kunna tillgodogöra sig icke tillrättalagda texter.

Den lärare som tar upp sentenser som ett viktigt inslag gör detta eftersom man med dessa kan förankra både ordkunskap och grammatik på ett snabbt och enkelt sätt. Bland annat dataprogrammet "Dixit" har gjort sentenser omtyckta av eleverna. Det "levande latinet" är viktigt för att eleverna verkligen skall förstå att latinet finns i vår vardag, exempelvis i många företagsnamn. Nutidsanknytning är minst lika viktigt i latin som i något annat ämne och även en viss bank av sentenser är som bekant ett av målen för latinkursen.

Dramatiseringen ges hos någon stort utrymme i undervisningen eftersom detta av eleverna upplevs som mycket positivt. Det som har framförts hittills är *Orfeus och Eurydike*, *Dido och Aeneas*, *Pyramus och Thisbe* samt *Carpe Diem*.

Man kan således konstatera att ämnet Latin med allmän språkkunskap i regel lägger tonvikt vid språk, realia och ordkunskap i enlighet med kursplanens syften. Andra inslag som förekommer beskrivs nästan undantagslöst i kursplanens mål för ämnet. Givetvis förekommer variationer i ämnesuppläggningsen som en följd av att kunskapsnivån för olika grupper är olika hög. När eleverna är svaga betonas realian mer, medan i de duktigare klasserna mer vikt läggs vid språk och grammatik; kursplanens frihet blir därmed ett nödvändigt redskap för en elevanpassad undervisning.

3.2.2 Textbearbetningen i latinundervisningen

I det nya gymnasiet är exempelvis elevansvar och elevcentrering honnörord och man hävdar mer och mer att läraren skall vara handledare och resursperson istället för att bedriva katederundervisning. Eftersom latinet är ett lite speciellt ämne som kräver en hel del av eleverna för resultat och där de vanligen behöver mer "hjälp" och genomgångar än endast handledning ansåg vi det vara intressant att se hur just texterna med nya grammatiska och innehållsliga svårigheter bearbetas i undervisningen.

Det klart vanligaste tillvägagångssättet vid textläsning är först en genomgång av läraren där stycket läses, ny grammatik går igenom, svårigheter markeras och glosor prickas för. Därtill kommer eventuell realia och textsammanhanget tillsammans med ordkunskap, ibland lånord, ibland analys av morfem och affix. Sedan får eleverna jobba antingen självständigt eller i grupp, antingen i skolan eller hemma. När arbetet sker på skoltid finns läraren där som resursperson och hjälpande hand genom de svårare passagera. Några påpekar att hjälpen som ges vid översättningsarbetet vanligen består av vägledande frågor, allt för att få eleven att utnyttja sina egna kunskaper så mycket som möjligt. Därefter följer undantagslöst en

gemensam genomgång av texten. Ett alternativ till detta är att eleverna i tur och ordning i varsin mening får leta rätt på verb, subjekt och objekt varefter övriga satsdelar brukar falla på plats. Detta tillsammans med metoden att läraren styr översättningsarbetet i någon form av gemensam "brainstorm" och alla "tänker högt" hör till dem som används för att komma fortare framåt i texten än vad eleverna på egen hand klarar av.

Ett annat sätt som presenteras är att låta eleverna preparera en *egentext* som skall läsas och med handledning översättas där även innehåll, grammatik och kommentarer presenteras för klassen.

Två lärare använder det "motsatta" tillvägagångssättet; den ena benämner det PBL och den andra *elevaktivt arbetssätt*. Båda går ut på att eleverna själva skall formulera frågeställningar för problemen de stöter på och därefter lösa dem på egen hand eller i grupp. Eleverna skall själva tränga in i texterna med hjälp av dessa problem och undersöka grammatik och innehåll. En variant till detta har den latinlärare som låter eleverna översätta först och därefter går igenom oklarheter, ny grammatik och realia. Detta är enligt vår mening ett intressant grepp eftersom PBL är nytt för latinet. Att genom problembaserad inläring "anpassa" latinet till arbetssättet för många andra gymnasieämnen idag ger en i flera fall behövlig länk som visar att latinet är ett ämne som har en given plats även i den nya gymnasieskolan.

Det påpekas att det är mycket viktigt att analysera innehållet i texten, sätta in texten i ett litteraturhistoriskt sammanhang och även ge en stilistisk aspekt på de litterära texterna. En latinlärare framhåller att hur man behandlar en text är helt beroende av vad det är för typ av text. I poesi, skriver densamme, är det helt fel med grammatisk analys. Dikter skall inte analyseras sönder över huvud taget; betydligt mer fruktbärande är att låta eleverna läsa en latinsk dikt och jämföra den med olika översättningar. Textbehandlingen hör också den ihop med gruppens kunskapsnivå; olika moment betonas i olika hög grad.

Latinet verkar således vara ett ämne där eleverna med handledning efter viss inledande hjälp får arbeta självständigt och ansvara för att saker och ting blir gjorda, i alla fall när man avser textbehandling, det kanske viktigaste momentet i latin. PBL är ett arbetssätt på frammarsch och torde kunna utövas även i latinet; de lärare som redan använder sig av det är nöjda.

3.2.3 Läsorna

De flesta lärarna skriver att elevernas läxor utgörs av det som gått igenom under lektionerna. Hit hör exempelvis översättning, grammatik, glosor, ordkunskap, realia. Andra, mindre frekventa typer av hemuppgifter är helt självständiga översättningar av exempelvis 10 rader autentisk text. Någon påpekar dock att *översättning blir bäst med någon till hands* och ger därför aldrig översättning av oförberedd text som läxa. I några fall ges även stilar som

hemuppgift som övningsuppgifter inför den typen av prov som ges med jämna mellanrum. Några latinlärare ger grammatikläxor endast en gång i veckan oavsett antalet läxor eftersom en del av eleverna är språkligt svaga.

Ytterligare en latinlärare ger endast text och glosor i läxa eftersom allt annat redovisas vid skrivningar. Någon låter sina tvåor systematiskt skriva ner böjningar och sina treor systematiskt skriva ner verbteman och en annan ger fördjupningsuppgifter i realia som skall redovisas skriftligt. Vidare förekommer uppsatser på latin (vanligen dialoger) eller en uppgift att hitta lånord i dagstidningar och slå upp deras ursprung. Även PBL-uppgifter ges i läxa, då av den lärare som redan tillämpar det arbetssättet i sin undervisning.

Det kan konstateras att snittet för latinelevernas läxor ligger på 2-3 tillfällen i veckan; vanligen är det också så att tvåorna har läxor vid fler tillfällen (vanligen 3/vecka) än treorna (vanligen 2/vecka) men att treorna i gengäld har längre läxor. Tre lärare ger sin treor lågläxor eller periodläxor, medan en svarar att treorna hellre vill ha tre mindre och korta läxor som tvåorna får. *Mina elever vet att allt som går igenom är "läxa", utan att detta behöver sägas explicit varje gång och I 3:an tar eleverna över mer och mer och mot slutet ger de själva läxor åt sig är andra kommentarer.*

Läxa vid endast ett tillfälle i både år 2 och 3 ges av en lärare, där vi får fästa uppmärksamheten vid timtalet; det handlar om den Hernodsanknutna latinkursen med sammanlagt endast 50 klocktimmar.

3.3 Undervisningsmaterialet

Latinet har under årens lopp förändrats. Elevunderlaget är annorlunda och elevernas grammatiska förkunskaper tenderar att bli allt sämre. Den senaste konkreta förändringen som har betydelse för latinet var borttagandet av Allmän språkkunskap (ASP). Trots att det inte uttrycks i kursplanen verkar detta som sagt ha medfört att mer allmän språkkunskap i praktiken integreras i ämnet latin idag.

Eftersom Latin med allmän språkkunskap är ett ämne med många stora delar är det givet att det ställs höga krav på bra läromedel i ämnet, kanske idag än mer än förr. Olika traditioner har präglat läroboksförfattarna och, får man anta, även latinundervisningen. Det alla läromedel har gemensamt är att de har tillfört något nytt till latinet i Sverige som en följd av ett behov av material som anpassats efter en ny skolsituation och ett nytt elevunderlag.

1961 kom Erik Tidners *Liber primus Latinus*, en lärobok som fick stor genomslagskraft och fortfarande används på sina håll. Den sammanhängande texten skulle få formförrådet att växa fram och efter hand sammanställas till böjningsmönster. I den andra upplagan av *Liber*

primus Latinus tog man i större utsträckning till vara latinets kulturhistoriska värden men latinet som språk stod fortfarande i centrum: *I främsta rummet har självfallet latinstudiets betydelse för den språkliga utbildningen blivit ställd. Liber primus Latinus är språkligt inriktad och syftar till att eleverna grundligt skall lära sig behärska det latinska språket med form- och syntaxlära.*

Liber primus Latinus var länge så gott som ensam herre på täppan och de flesta läromedel som sedan dess har introducerats i Sverige är inte skrivna av svenska författare. Två engelska läromedel som har använts och fortfarande används av några lärare är *Oxford Latin Course (OLC)*, skriven av Maurice Balme och James Morwood och *Cambridge Latin Course (CLC)*, utgiven av Cambridge Latin Classics Project. *CLC* kom första gången ut 1971 och *OLC* år 1987. Vi har här valt att kort presentera *OLC* (eftersom fler latinlärare idag använder denna lärobok än av *CLC*).

Balme och Morwood närmar sig latinet på ett radikalt annorlunda sätt än tidigare författare. Man har hämtat vissa tankar från "naturmetoden", en ny pedagogik för språkinläring som introducerades för ett antal år sedan. Detta innebär för latinets del att uppläggningsen är sådan att eleven tillägnar sig betydelsen av texten först och därefter får insikt i de grammatiska fenomenen. Även muntligt latin är här ett inslag i undervisningen. Tyngdpunkten ligger inte främst på det latinska språket utan snarare på latinet som litteraturspråk och på latinets betydelse som kulturbärare och lånordsgivare; romarnas historia och litteratur förs fram som det mest betydelsefulla för oss idag.

Den svenska motsvarigheten till *OLC* är *Via Nova*, en ursprungligen holländsk lärobok som i Sverige getts ut av Lars A Larsson och Håkan Plith. Boken trycktes i Sverige första gången 1990. Redan i förordet ser man likheterna med de engelska förlagorna och därmed distansen till *Liber primus Latinus*. Författarna skriver att eftersom latinet gått mot en allt större integrering av språk och kulturhistoria har avsaknaden av en motsvarande lärobok blivit allt mer kännbar; med *Via Nova* gör man ett försök att länka samman de olika delarna. I enlighet med naturmetoden har de grammatiska förklaringarna utformats som en "självförklarande" redogörelse och författarna har avstått från att ge eleverna en grammatisk totalitet. I *Via Nova* är tyngdpunkten klart lagd på kulturhistorien.

Det senaste tillskottet till latinets svenska läromedelsbank är Stefan Edmars *Vivat lingua Latina*, som kom ut 1996. Författaren skriver uttryckligen i förordet att *Vivat lingua Latina* är skriven enligt kursplanen för ämnet Latin med allmän språkkunskap. Målet är att eleverna efter latinstudier med *Vivat lingua Latina* skall kunna översätta enklare text, förstå citat, behärska ett latinskt basordförråd och kunna det grundläggande i formläran. Vidare bör de kunna identifiera frekventa latinska och grekiska stammar i internationella lånord. Edmar lägger tonvikten vid de rent allmänspråkliga kunskaperna. Det latinska kulturarvet ges inte

lika stort utrymme i boken; författaren hänvisar istället till annan litteratur.

Efter denna summariska genomgång av några vanliga läroböcker i latin som för närvarande är i bruk kan man konstatera att läromedlen har förändrats i takt med målen för latinstudiet och anpassats därefter. Att olika latinlärare har helt skilda uppfattningar om de läromedel som är i bruk är självklart och intressant, varför vi ville få synpunkter på det läromedel de berörda lärarna använder nu samt på det/de de eventuellt tidigare har använt.

3.3.1 Vilket/vilka läromedel använder latinlärarna just nu?

År 2:

Larsson-Plith, <i>Via Nova I</i>	18
Tidner, <i>Liber primus Latinus</i>	6
Edmar, <i>Vivat lingua Latina</i>	2
Balme-Morwood, <i>Oxford Latin Course</i>	4
<i>Cambridge Latin Course</i>	1

Som framgår nedan under **Röster om läromedel** höjs många kritiska röster mot det läromedel som dominerar just nu: *Via Nova*. Tre lärare uppger till och med att de har gått tillbaka till Tidners *Liber primus Latinus* efter några år med *Via Nova*. Många är också nyfikna på Edmars relativt nyutkomna *Vivat lingua Latina*; tre lärare planerar att övergå till denna nästa år.

År 3:

Eftersom så många av latinlärarna i år 2 använder *Via Nova I* är det förvånande att så få av dem tycks fortsätta med *Via Nova II* i år 3. Endast fem uppger nämligen att de använder del II i trean, och man plockar då ofta endast originaltexterna ur boken. Istället tycks Marcusson-Norbergs *Med Lärde på latin* vara det läromedel som man oftast väljer att följa upp nybörjarboken med (19 lärare). I trean övergår man successivt till att läsa endast originaltexter, och många använder efter *Med lärde på latin* texter ur Tidners *Latinsk poesi och prosa*. Även andra antologier, som Cavallin-Niklassons *Urbi et Orbi* och Sjöwall-Wistrand-Bendz *Latinsk poesi* används av några lärare.

3.3.2 Tidigare använda läromedel

De flesta latinlärare som svarat på enkäten har varit yrkesverksamma under många år och har därför erfarenhet av flera olika läromedel. Vi frågade särskilt efter vilket läromedel de använt omedelbart före det nuvarande.

Tidner, <i>Liber primus Latinus</i>	19
Larsson-Plith, <i>Via Nova</i>	5

Flera anger dessutom ännu äldre läroböcker som Bendz-Hårleman: *Vox Latina*, Melin-

Jarvenius: *Schola latina*, Erkell-Wahlgen: *Principia Latina*, Cavallin-Niklasson: *Urbi et Orbi* samt *Cambridge Latin Course*.

3.3.3 Åsikter om nuvarande läromedel

Vi frågade i vår enkät efter vad läraren anser om sitt läromedel och om de ansåg det läromedel de använder just nu vara bättre eller sämre än det som användes tidigare. Vi var nyfikna på läraernas allmänna attityder till sina läromedel och vad de anser om utbudet av läromedel för latin idag, men hoppades också få fram något om till exempel skälen till varför man byter från ett läromedel till ett annat och om hur man hanterar det läromedel man har. Vi har fått många synpunkter som kan vara intressanta för en latinlärare att läsa som de är. Här följer därför ett ganska stort antal röster om läromedel:

Om Larsson och Plith, *Via Nova* (i jämförelse med Tidner, *Liber primus Latinus*.)

Det höjs som sagt ganska många kritiska röster mot *Via Nova*. De flesta lärarna som använder sig av den klagar på latinet i nybörjartexterna, som de menar är alltför förenklat även om eleverna oftast tycker om dessa texter. Flera tycker dessutom att texterna är ointressanta och barnsliga. Eftersom texterna är för enkla når man aldrig så långt att man kan läsa originaltexter; steget blir för stort att ta. Den grammatiska gången upplevs också av flera lärare som ojämn; tre lärare uppger att de inte följer grammatikprogressionen i *Via Nova I* utan tar upp grammatik så fort det kommer upp i texterna när någon elev visar intresse för det. På så sätt kommer man längre med *Via Nova I*, menar de. Vi nämnde tidigare att det var förvånande att så få lärare fortsätter med *Via Nova II* efter del I. Tre lärare förklarar detta med att de upplever att *Via Nova II* är alltför svår. Den skiljer sig alltså mycket från *Via Nova I*:

Via Nova visade sig med tiden vara sämre [än *Liber primus Latinus*]. Texterna i del I bestod av ett alltför förenklat latin. *Via Nova 2* blev därför för svår för eleverna.

Däremot uppskattas "realiadelen" i *Via Nova* mycket av de allra flesta. Den integreras i texterna på ett bra sätt. Läraren behöver inte som förr plocka ihop en realiakurs från alla håll, och det är enkelt att komplettera det som saknas. Vi låter några lärare själva komma till tals angående *Via Nova* genom citat ur enkäterna:

Via Nova har klara fördelar med realian, och även med förklarande grammatik, men texterna och ordlistorna är inte bra. Det är en fördel att komma in i en romersk familj, men man missar också mycket romerskt i all ordrikedom. Glospresentationen och verbuppställningen saknar struktur. Vi har måst införa Tidners grammatik igen (efter *Via Novas*) sedan eleverna ett år i förtvivlan köpte den (Tidner) för egna pengar.

Via Nova bra men inte perfekt. Luckor finns fr. a. vad gäller "allmän språkkunskap".

Via Nova: Bättre kulturhistorisk integration i texterna - för långsam
komplikationsprogression (oj!)

Liber primus: bättre genom att man tidigare får en överblick över hela formläran, genom att texterna inte är så barnsliga, men sämre genom att innehålls/kulturaspekten inte är så bra tillgodosedd.

Med lärde på latin: bättre [än *Via Nova II*] genom att det finns kommentar och inte bara ordlista, genom att texterna är "riktiga" men ändå inte lika svåra som de "riktiga" i *Via Nova II*.

Via Nova är bättre i vissa avseenden: enklare texter - eleverna kan ta dem till sig som i ett modernt språk. LITE FÖR ENKLA i det långa loppet, dock! Realidelen är värdefull! (Jag funderar på att byta till *Vivat*..., men det känns som den kanske är för svår för våra nuvarande elever...! Dessutom alldeles för DYR! Men det känns frestande!)

Via Nova ser mer ut som läroböcker i moderna språk men har brister - något barnsliga texter, dålig redovisning av verbteman, anger nom. plur. av substantiven istället för gen. sing. Men enligt eleverna ger *Via Nova* lagom stegring av svårighetstakten och har bra realieavsnitt. De uppskattar också den integrerade övningsdelen. Liber primus verkar i dagens läge föråldrad rent utseendemässigt. Den hade nog varit svår att använda som nybörjarsbok med tanke på elevernas sämre grammatiska förkunskaper. I vissa kapitel ger den alltför mycket ny grammatik på en gång - medan det i andra kapitel inte kom särskilt mycket nytt.

Både och: Bättre: eleverna är mycket förtjusta över innehållet i realieavsnitt och texter.

Sämré: jag uppskattar inte bokens sätt att introducera kasus och verbtema. Ordlistorna är slarvigt hopkomna. Jag har en egen metod för grammatik.

Om Balme-Morwood, *Oxford Latin Course (OLC)* och *Cambridge Latin Course (CLC)*

Fyra lärare använder engelska läromedel i latin, och av dessa använder en lärare både *Cambridge Latin Course* och *Oxford Latin Course* på olika skolor. Kommentarererna är inte utförliga beträffande dessa läromedel, så det är svårt att säga om det finns någon gemensam uppfattning om hur dessa läroböcker fungerar. Vi nöjer oss med att citera vad lärarna själva har skrivit:

Tidigare läromedel (än OLC och CLC) har endast historiskt intresse. Jag har granskat andra, nyare läromedel, och inte funnit något som kan mäta sig med de böcker jag nu använder.

Jag har inte haft OLC tillräckligt länge för att kunna göra någon utvärdering, men jag tror att OLC är bättre än *Via Nova*. *Via Nova* invagar eleverna i någon sorts falsk trygghet fram till mitten av boken när plötsligt all grammatik kommer på en gång.

CLC hade fördelen att vara mycket lätt, kanske för lätt. Därför försökte jag med OLC som är mera avancerad. Har provat *Via Nova* (del II, mycket för svår). Verbtema finns inte vare sig i *Via Nova I* eller OLC eller CLC, det är fel.

Om Edmar, *Vivat lingua Latina*

Flera lärare uppger att de är nyfikna på det nyaste läromedlet i latin, Staffan Edmars *Vivat lingua Latina*, och flera kommer att prova på den. Denna lärobok skiljer sig från *Via Nova* och de engelska läromedlen därigenom att allt är samlat i en bok. Endast en lärare av de två som just nu använder läromedlet ifråga har yttrat sig om den:

Det nya läromedlet är bättre, eftersom det är mer systematiskt uppbyggt än *Via Nova* och inte har lika barnsliga stycken. Det känns modernare än Liber primus Latinus. Det är också en fördel att ha hela materialet samlat i en bok. Det här är första året som jag använder *Vivat lingua Latina*, men jag tycker att boken verkar klart överlägsen tidigare nybörjarsböcker på många sätt.

Följande synpunkt har emellertid också framförts när det gäller *Vivat lingua Latina*:

Via Nova är trevlig men rörig - Vivat verkar trist och onödigt grammatikfanatisk - så den har jag inte provat.

Övriga kommentarer om läromedel

En lärare framför följande om latinläromedlen i allmänhet: *Samtliga [läromedel] har fördelar; man vidareutvecklar dem. Så är det naturligtvis. Något som emellertid också framkommer i flera enkätsvar är att utbudet på svenskproducerade läromedel i latin inte är så stort som man skulle önska. Någon lärare menar till och med att bristen på läromedel och även bra dataprogram är stor. Via Nova, som just nu används på de flesta skolor, är som sagt inget svenskt läromedel, utan översatt från holländska. Innan Via Nova presenterades var det faktiskt tunnslätt med läromedel; många använde Tidners *Liber primus Latinus* från 60-talet och några lärare håller fortfarande fast vid Tidner. Edmars nya *Vivat lingua Latina* välkomnas därför av de latinlärare som efterlyser ett större utbud.*

3.3.4 Övrigt undervisningsmaterial

Fråga nummer 6 i vår lärarenkät lydde som följer: **I kursplanen för latin kan man bland annat läsa följande: Målet för kursen är att eleven tillägnar sig sådana kunskaper i latin att eleven kan förstå innehållet i valda latinska texter från antik och efterantik tid och därigenom kan utvinna språkliga och kulturhistoriska kunskaper. Detta ger en relativt stor frihet för läraren när det gäller kursen i latin. Har Du utnyttjat kursplanens frihet vad gäller stoff och material? I så fall hur?**

Detta är en fråga som vi medvetet låtit vara stor och övergripande, och lärarna har tolkat den på olika sätt. Några lärare utnyttjar den frihet det talas om genom att lägga en viss tonvikt på efterklassiska och i synnerhet medeltida latinska texter. Något som vi uppfattar som positivt är att många lärare här visar hur de i mångt och mycket utgår från eleverna när de talar om friheten i undervisningen:

Ja, jag plockar i stor utsträckning ihop mitt eget material - tillsammans med eleverna. När vi läser fackspråk utgår jag nästan helt från elevernas intressen. Vi gör vanligen studiesorl...!, och då läser vi mycket konst- och antikhistoria.

Som ensamlärare har man stor frihet. Min målsättning är att lägga tonvikten vid det som eleverna kommer att möta i samhället - i litteratur, kultur, historia o dyl. Självklart läser vi texter, men viktigt

är då att lyfta fram kulturhistoria och ordkunskapen. Sentenser är extraviktiga - de kan man använda för att förankra grammatik och ordkunskap. Inskrifter är annan aktuell kunskap.

En lärare svarar på följande sätt på fråga 6:

Just den valda meningen som citerats tycker jag inte ger utrymme till någon "frihet". Målet är att eleven når så pass goda kunskaper att man kan läsa och förstå latinsk text. "Friheten" hos läraren ligger i att man inte är lika "pressad" som t.ex. lärare i engelska att hinna med ett visst stoff före det nationella provet. I latinet finns det utrymme för läraren att ta upp saker som man har specialkunskaper i och är intresserad av.

En berättigad invändning. Vi får förklara vad vi egentligen hade i åtanke med denna fråga. Kursplanen säger förvisso att man i latinkursen skall uppnå sådana kunskaper att man kan förstå en latinsk text, men någon särskild tonvikt vid en aktiv behärskning av latinska språket tyckte vi inte man kan säga att kursplanen lägger. Därför var det intressant att få reda på hur långt man kommer på de 240 timmar (som mest) man har till förfogande. Hur mycket originaltext kommer eleverna till exempel i kontakt med? Förekommer det mindre originaltextläsning och mer kulturhistoria, konst, arkitektur och allmän språkkunskap idag?

Svaren på denna fråga liknar mycket det som lärarna redovisat i fråga 14 (**Använder Du något annat material i Din latinundervisning än det läromedel Du valt?**

Motivera Ditt svar?), varför vi också redovisar dem tillsammans. Generellt kan man säga att det visar sig att alla lärare utom en använder mycket annat material i sin undervisning utöver den eller de läroböcker man valt. Sex lärare tar upp egenproducerat material i realia, allmän språkkunskap och grammatik, och det kan tänkas att ännu fler lärare har mycket eget material i form av stenciler et cetera som de överhuvudtaget inte tänker på att nämna. I ett stort antal enkätsvar nämns det omfattande material som medlemmar av Svenska klassikerförbundet från och med början av 1960-talet kunde rekvirera för latinundervisningen, framställt av den så kallade pedagogiska nämnden (PN).

Många lärare har besvarat denna fråga genom att redovisa vad man gör i år 3. En stor del av år 2 måste naturligtvis ägnas nybörjarboken, varför övrigt material kommer fram mer i år 3. Ett vanligt svar är alltså att lärarna utöver grundboken i år 2 har valt texter ur en rad källor för år 3 varpå följer en redogörelse för vad eleverna brukar få läsa där och vad man dessutom gör.

Många lärare låter som sagt eleverna välja texter själva, vilket följande citat också visar :

Jag utnyttjar kursplanens frihet. Eleverna får i slutet välja egna texter. Det kulturhistoriska materialet består till stor del av texter och bilder som jag själv producerat.

Vi läser i 2:an efter nybörjarbok. I 3:an läser alla Caesar, Cicero, Ovidius, Catullus. Därefter får eleverna välja ganska fritt, så länge de väljer texter från både klassisk och efterklassisk tid, poesi och prosa.

I trean har eleverna fått rösta fram ett texturval ur olika tillgängliga läroböcker som vi nu håller oss till (elevinflytande alltså på vardagsnivå). Detta urval visar sig stämma rätt bra med kravet på "antik och efterantik tid". Vi tar ibland texter ur tidskriften *Adulescens* eller *Melissa*, jag har en liten bank av t.ex. sagor och sånger som kan bli aktuella. Vi använder PN:s material osv. Motivering överflödigt: *variatio delectat, utile dulci!*

Första året mest sent latin (lättare), andra året klassiskt latin med Catullus, Horatius, Cicero, *Martialis*, *Phaedrus* etc.

Olika textantologier, särskilt i åk 3. Med Lärde på Latin., *Acta et dicta*. Från romersk kejsartid, *Urbi et Orbi*, *Via Nova II*, *Schola Latina*, *Latinsk poesi*. På detta sätt kan svårighetsgraden skifta och svagare elever får arbeta med lättare texter.

Den äldsta text jag framlagt för mina elever har varit en gravskrift från 100-talet f Kr (i *Urbi et Orbi*), och den yngsta *Elias Fries'* minnen (i *Med Lärde på latin*). Däremellan har jag utnyttjat tidsspannet i *Schola Latina*, och bl a ägnat bortåt sex månader åt medeltids- och senlatin. Detta mångfaldigar tillgången till kulturhistoriska kunskaper om man jämför med de läroböcker som koncentrerar sig på första århundradet e. Kr.

Andra kommentarer visar hur så gott som alla latinlärare varvar arbetet med läroböcker med mycket annat, och också lägger in sådant som ligger en själv varmt om hjärtat:

Kulturhistorien hinner jag inte med så mycket som jag vill, tyvärr. Visst, jag försöker få med viktiga ting men där finns så oerhört mycket att tala om. Latin är ju skolans kulturrämne par *préférence* [sic]. Snart sagt varje vecka kan man ju anknyta till tidningsartiklar (jag är ivrig tidningsläsare). Ibland svävar jag då ut i hopp om att inspirera eleverna.

Här har läroboken, Cambridge Latin Course, i stor utsträckning styrt undervisningens inriktning.

Redan från början integreras kulturhistoria och vad som med ett vitt begrepp kallas *realia*. De olika

Units omspannar stora delar av det romerska imperiet under det första århundradet AD: Pompeji,

Egypten, Britannien, Rom.

På [xx] använder jag Oxford Latin Course för år 2. Det är första gången jag använder den boken, som är

uppbbyggd kring poeten Horatius och har en delvis annan, kanske mer litterär inriktning. Årminstone har den stimulerat mig att ta in mycket litteratur i översättning: *Homeros*, *Vergilius*, *Ovidius*.

Genom att läsa latinsk litteratur i översättning och bearbetning (tex *Florence Wiléns "Gudarna leker"* redan vid studiet av nybörjarboken kommer man osökt in på mytologi, topografi, historia, konst och arkitektur. Härvid är kommentarerna och de bibliografiska anvisningarna i *Teacher's Handbook*, (i såväl CLC som OLC) till stort stöd, men jag anser att egna djupa kunskaper i antikens kultur och samhällsliv är ovärderliga för latinläraren, om han/hon inte helt ska bindas upp av läroboken. (En sådan fara torde föreligga för den lärare som använder *Via Nova*, där man riskerar att bli spoon-fed.) Förr meddelades sådana kunskaper i ämnet Klassisk fornkunskap och antikens historia, som ansågs som ett självklart och oundgängligt komplement till studiet av latin (och grekiska).

Jag använder de texter som tidigare fungerat väl men prövar hela tiden nya texter. Det blir roligare för mig själv också. Mycket får jag från kontakter ute i Europa, t.ex. studentprov och *Latinitas* (från Vatikanen). En del finns på Internet men har hittills dålig kvalitet. De sk originaltexterna är ofta tillrättalagda eller tom felaktiga - tyvärr! Jag plockar i stor utsträckning ihop mitt eget material - tillsammans med eleverna. När vi läser fackspråk utgår jag nästan helt från elevernas intressen. Vi gör vanligen studieresor till Rom och/eller Lund (*Antikmuseet*), och då läser vi mycket konst- och antikhistoria.

Eftersom jag inte varit nöjd med existerande läromedel har jag använt mycket annat material framför allt i årskurs 3. Jag känner mig inte bunden av det läromedel vi använder. Möjligtvis kan jag känna litet dåligt samvete för att vi kostar på oss ett läromedel som vi använder så litet [sc. *Via Nova*]. Kopieringskostnaderna blir höga. Jag funderar på att avstå från textbok i åk 3 och skall diskutera frågan med eleverna. Jag har lagt upp en "bank" av lämpliga texter. Vi läser bl a "Gotlandslatin". När jag reser ute i Europa (bl a i romarnas fotspår) letar jag alltid efter lämpligt undervisningsmaterial. Jag är medlem i Danska klassikerförbundet för att kunna ta del av den danska pedagogiska debatten och få tillgång till det stora utbudet av nya läromedel för ämnet latin.

Ja, jag har hunnit samla på mig mycket stencilmaterial från Klassikerförbundets PN och andra håll. Jag har också köpt olika engelska och tyska latinböcker som jag gärna sjuder ur ibland, bl a sånger. I somras köpte jag t ex i Cambridge en rolig "bilderbok" med en enkel kurs i muntligt latin. Så nu kan vi öva att säga "hej, hur mår du, hur gammal är din bror" etc. Vi köper också olika fäktaböcker för att ha som komplement i realiaundervisningen och för elevernas enskilda muntliga och skriftliga arbeten. Ordböcker har vi för flera språk, även etymologiska. Fö har vi t ex *Asterix* och *Nalle Puh* på latin, vi har en del romaner med antika motiv, på svenska, och försöker ö h t skaffa vad kassan räcker till. Vi prumererar på Medusa, har länge haft *Iuvenis* och *Adulescens*, två ganska fåniga serietidningar med

ett och annat matnyttigt. Sedan några veckor surfar vi på Internet, än så länge med föga framgång. Men det tycks vara roligt, och latin är det enda ämne där min H-tvåa hittills fått använda sig av nätet, säger de. Det de hittar ska användas i en föredragsserie som de just nu förbereder. De kommer de närmaste veckorna att undervisa varandra om Kvinnan i antiken, Antik musik osv. Men än så länge har man mera nytta av "pappersboken" än av nät.

I skolbiblioteket kan eleverna söka fakta via multimedia på datorn. Vissa lexikon där är bra. Så har vi ett lager radioföredrag, gamla och nya, som vi lyssnar på ibland. Ex är Gerhard Bendtz stämma när han föreläser om Pix, akvavit och Vademecum lika roligt varje år... Vi ser också gärna på videoprogram och bildband.

utöver CLC brukar jag använda Bell, Amor et Amicitia och Sjövall-Wistrand, Latinsk poesi. Novum Testamentum Latine. Dessutom Ellegård-Olofsson, De internationella orden (passim), Thomasson, Ur antikens kultur och samhällsliv och Carcopino, Dagligt liv i antikens Rom. Böcker om Pompeji. Eget material för undervisning om religion och mytologi.

När det gäller progressionen i den lärobok som nu mest används, *Via Nova I*, och vad man kan göra efter denna sägs följande:

Jag läser hittills VIA NOVA 1, mycket för realdelen, och väljer därefter fritt. Vanligen ett par månader i MED LÄRDE PÅ LATIN, och sedan Catullus, Caesar och Cicero. Så mycket mer hinner man inte med den korta tiden vi har nu: 11 vtr jämfört med 14 resp 13 som vi hade de första 18 åren. Första åren läste vi även urval ur VIA NOVA 2, men det har jag (tror jag!) skurit bort nu!

Jag har mängder av egna diabolbilder från Grekland, Provence och Italien, som det är min ambition att se med eleverna för att ge dem en god bild av landskap, arkitektur osv - men det har blivit lite mindre på senare år - som sagt. Min ambition är dock att de ska kunna "hitta i det antika Rom" när de kommer ner.

Jag ägnar i varje år 3 i maj cirka 3 veckor åt arkitekturhistoria från Grekland via Rom, Florens osv till Kalmar, avslutad med en arkitekturpromenad i vår klassiska och välbevarade vackra stadskärna! Detta är säkert att ta sig stora friheter, men det är mycket uppskattat av eleverna!

Jag har lagt in Via Nova 1:s alla textstycken på data i ett hypertextprogram och dessutom i ett luckprogram. Det pedagogiska innehållet har jag själv författat. Dessutom använder jag eget utprintat material med övningar till alla stycken. Dessutom egna bilder + faktatexter. Denna bearbetning av läromedlet Via Nova tar den mesta tiden i anspråk.

Jag använder sedan några år nybörjarboken Via Nova I. Jag märker verkligen en tendens, och det är att elevernas grundkunskaper (i t. ex. svensk grammatik, ordförståelse, förmåga att översätta till svenska från något modernt språk) när de börjar sina latinstudier blir allt sämre. Därför hinner jag med allt mindre. I bästa fall t.o.m. st. 13 i Via Nova 1, lite medeltidslatin och Catullus.

Vi läser ganska traditionellt Via Nova I till i maj. Sedan Med Lärde till i november (eleverna väljer texterna) och sedan Caesar/Cicero, Ovidius, Catullus och Vergilius, hämtade ur Via Nova II och Tidner.

I år 2 håller jag mig ganska mycket till de texter som finns i nybörjarbok. I år 2 [läs 3] väljer jag texter ur fortsättningsbok och från andra håll. /.../ Men: när det gäller textval kan jag väl erkänna att jag läser mycket lite "krigstexter" av den typ mina egna lärare favoriserade. Både eleverna och jag föredrar att läsa om hur människor levde framför att läsa om hur soldaterna stod uppställda, segrade och dog på slagfältet.

Flera lärare har reagerat mot vår enkätfråga **Hur mycket tid ägnar Du åt detta andra material?** och menat att det är omöjligt att uppskatta eftersom man ser undervisningen som en helhet och allt är integrerat. En lärare svarar: *Jag har varit med för länge för att låta mig låsas av en bok nu. Väsentliga ting måste få ta tid. Kan ej svara.*

Vi ville med denna fråga få fram något om hur viktig läroboken är i undervisningen, om den styr och så vidare. Kanske skulle vi ha delat upp frågan för år 2 och år 3; antagligen skulle det ha varit lättare för många lärare att svara då. Två lärare har angett att det inte är mycket tid som återstår för övrigt material i år 2, till skillnad från år 3 (40% för den ene, 90% för den andre). Sju lärare har ändå angett en procentsats på 20-30% för den tid som ägnas övrigt material i såväl år 2 som år 3. Fem lärare har angett en lägre procentsats: 5-10%.

Än så länge är det allmänhet och originaltextläsning i synnerhet skriver en lärare följande, vilket vi låter bli slutord för avsnittet 3:

Det verkar troligt, att antalet timmar i latinkursen kommer att minska, nu då GUT inte längre skall upprätthållas. - Elevernas kunskapsunderbyggnad blir allt sämre, liksom deras förmåga att koncentrera sig på studier. Det är så många intressen och fritidsaktiviteter som lockar. Den dagen kommer nog snart, då våra gymnasie-elever inte längre kan tillgodogöra sig latinsk originaltext. Men detta är enligt min mening inget skäl att kasta latinet på sophögen. Det är otroligt nyttigt för eleverna att få lära sig att grammatiskt analysera texter, även nyfabricerade eller tillrättalagda, att bättra på sin ordförståelse genom intensivt studium av lånorden och att få en inblick i den antika världens kultur och historia.

4. Övriga kommentarer och personliga synpunkter

I det avslutande avsnittet i vårt arbete tar vi upp de personliga kommentarer vi fått samt svaren på övriga frågor. Först behandlas två frågor riktade till skolledningen varefter följer de tre sista vi ställde till lärarna.

4.1 Konkurrenssituationen

Majoriteten av skolledarna svarar på frågan om en eventuell konkurrens mellan latinets och andra ämnen att det inte föreligger någon sådan eftersom man har ordnat det så att det inte finns någon, exempelvis genom att eleverna på H-grenen automatiskt läser latin i och med att ett fjärde modernt språk inte erbjuds. När ett fjärde modernt språk finns som tillval kan det dock uppstå en viss konkurrens om eleverna eftersom särskilt italienskan tycks locka humanisterna. Det är stora skillnader på hur stor konkurrensen är på olika skolor och någon påpekar att det går trender även i vad eleverna skall välja; samhällsförändringar och elever och lärare som levande förebilder påverkar elevernas val. Eleverna resonerar enligt skolledarna mycket rationellt och frågar sig huruvida de har nytta av ämnet i fråga; om svaret blir "ja" väljer de helt enkelt den kursen.

Ett annat påpekande är att konkurrensen egentligen är en konkurrens mellan lärare; *dvs de små ämnen som har rykte om sig att ha "bra" lärare blir valda*. På någon skola förväntas latinet stå sig bra i konkurrensen beroende på duktiga adjunkter med klassisk bildning på rektorsrådets högstadium som tidigt intresserar eleverna för antiken. Någon kommenterar vårt uttryck att latinet är ett "litet" ämne med att ett ämne som omfattar 240 poäng inte kan kallas litet; om man tolkar beskrivningen så kan man givetvis hålla med om att latinet är ett allt annat än litet ämne.

Det framgår att man anser det vara viktigt att skolledarna står bakom latinet och främjar dess existens. Utan dessa som stöd är det ibland svårt att få till stånd latinkurser. Det är också viktigt att skolledarna är medvetna om att det kan råda en viss konkurrens mellan ämnen (även om den sällan upplevs som stor). Skolledarna och lärarna verkar vara överens om huruvida det föreligger en konkurrenssituation.

4.2 Skolledarnas övriga synpunkter

Vi ville här ge skolledarna möjlighet att ge personliga synpunkter på latinet i det nya gymnasiet. Att latinet är ett kulturbärande ämne som man bör värna om håller de allra flesta skolledare med om; dessutom anser de att eleverna genom latinstudier får en mycket bra allmänspråklig grund och en bra hjälp för många studievägar på högskolor och universitet.

Det påpekas dock att latinet naturligtvis är ett kulturbärande ämne men att detta kanske inte är något man bör överdriva i marknadsföringen av det *då det kan uppfattas som en rätt rejäl omväg till kultur i jämförelse med de andra språken, historia, svenska och andra mera lättillgängliga ämnen*.

Något som också framgår mycket klart är att skolledarna är helt överens om att latinet bör delas upp i två kurser. Hur uppdelningen skulle ske och hur många poäng varje kurs skulle omfatta nämns dock inte. Någon påpekar att det hade varit lättare att erbjuda latinet till andra än H-elever om kursen varit mindre; *Det finns gott om språkintrasserade elever som kanske kunde tänkt sig läsa latin under låt oss säga 1 läsår som individuellt val ca 65 tim*.

Som motivering till en uppdelning sägs också att eleverna vid sina val inte är beredda på den stora arbetsinsats latinet kräver och att det kan visa sig förödande när de inte får välja bort det. För en del elever skulle det varit mycket bra om det funnits möjlighet att sluta efter halva, få betyg och sedan eventuellt välja något annat. Någon ser också en fördel i att man inte kan hoppa av i onödan eftersom detta ger samma elevsammansättning och -antal hela tiden. Man behöver heller inte frukta att inte få några latinelever år tre. Viktigt är i alla avseenden att latinet är ett positivt val och inte något som eleverna väljer för att slippa något annat.

4.3 Vad uppskattar eleverna mest i latinundervisningen?

De mer subjektiva frågorna vi ställde till lärarna och svaren på dem presenteras i det följande. Vi ville veta vad lärarna trodde att eleverna hade störst utbyte av i latinundervisningen.

Svaren vi fått är mycket olika i omfattning och eftersom flera verkligen har skrivit mycket vill vi ta dessa påpekanden till vara.

En mycket vanlig kommentar i samband med denna fråga är att den är omöjlig att besvara, att den faller utanför undersökningen och att man borde fråga eleverna istället. Vi ville ändå se vad lärarna tyckte engagerade och intresserade deras elever mest och snabbt jämföra detta med hur de lagt upp sin undervisning, vad som får störst utrymme.

Några svarar att eftersom eleverna ser sin lärare ha ett så äkta engagemang för alla delar av

latinnet uppskattar eleverna dessa delar även det de egentligen inte tycker är så roligt. Att få allmänbildning men också kunskaper som ingen annan har är också något som eleverna uppskattar.

Spontana positiva reaktioner har getts bland annat av eleverna till en latinlärare när det gällde affix och nyttan av morfemanalys av klassiska ord. Att eleverna uppskattar all form av ordkunskap och språklig medvetenhet i allmänhet är det klart vanligaste svaret; gloskunskapen ger utblick över så många moderna språk. Eleverna märker att de får direkt nytta av sina kunskaper på exempelvis Högskoleprovet och i andra ämnen, främst språken. Ett fåtal lärare anger grammatiken med därtill hörande möjlighet till textöversättning som det eleverna tycker bäst om och ytterligare några att det är träningen i att självständigt lösa språkuppgifter som slår högst.

De lärare som gör väl förberedda resor med sina elever och därmed tittar på och levandegör den antika kulturen skriver att detta är mycket uppskattat och ibland även blir ett "lockbete" för tveksamma potentiella latinare vid ämnetsvalet. En annan lärare svarar som följer på vad eleverna tros uppskatta mest:

Att få möta en kultur som är Europas gemensamma ursprung. Att få möta antikens människor i antikens litteratur. Att föra en dialog då - nu. Att fördjupa insikten om språket som ett viktigt verktyg till förståelse.

Den lärare som låter sin elever skriva dialoger för uppspelning inför klassen meddelar att eleverna tycker mycket om detta; att få skriva själva är uppskattat.

Sammanfattningsvis kan man nog säga att eleverna uppskattar ordkunskapen och den allmänna språkkunskapen mest, och detta kan ha flera orsaker. En orsak är med all säkerhet att denna kunskap kan direktförankras i dagliga livet, en annan troligen att den del av eleverna som hade läst allmän språkkunskap om detta fortfarande funnits som ämne tycker bäst om den delen i latinnet. 21 av lärarna har med ordkunskap och 8 allmän språkvetenskap som en av de tre huvuddelarna i latinämnet. Det verkar passa elevernas önskemål bra.

4.4 Vad uppskattar lärarna mest?

Vi ville här se om latinlärares eventuella preferenser stämde överens med elevernas, något som givetvis skulle vara önskvärt. Denna fråga visade sig vara något "enklare" att besvara för lärarna. Flera lärare svarar att de egentligen tycker att allt är lika roligt, några med reservationen att kanske lånorden är något mindre tilltalande, några att realian är det. Att översätta och tolka Horatius' och Catullus' dikter skriver några ger dem mycket genom att de

där får vidarebefordra egna upplevelser.

Stort utbyte meddelar några få att de får av att kunna anknyta latinnet till de andra undervisningsämnen och att vara den första som lär ut ämnet. Elevernas "aha-upplevelser" stimulerar också när de exempelvis jämför med moderna språk och ser samband och förstår de ursprungliga betydelseerna; deras *initierade diskussioner sinsemellan när de knäcker "svåra" texter*.

Något annat som upplevs som särskilt positivt är att de vanligen små elevgrupperna ger möjlighet till pedagogiska experiment.

Två latinlärare sammanfattar:

Glädjen över att få dela med mig av kunskaper som berikat mitt eget liv och över att se unga människor beredda att ta till sig dessa kunskaper och förhoppningsvis föra dem vidare.

Att ha förmånen att dagligen syssla med de klassiska språken och den grek-romerska kulturen.

4.5 Latinlärares övriga synpunkter

De eventuella kompletterande kommentarerna anser vi vara viktiga. Vi ville att de svarande lärarna skulle ges tillfälle att få ge egna synpunkter och skriva fritt ur hjärtat saker som rör latinnet och som inte tidigare behandlats i enkäten.

Några latinlärare tar upp latinämnets eventuella delning i en A- och en B-kurs; dock råder hos lärarna i motsats till skolläda ingen som helst enighet i frågan. En lärare anser att det finns skäl både för att dela latinnet och för att behålla det som en stor kurs. Vettigast anser denna dock det verkar vara att behålla kursen som den är och detta främst av praktiska skäl. Efter ett år skulle de berörda eleverna annars föras över till ett annat ämne/språk, vilket skulle medföra stora svårigheter rent praktiskt. Första året skulle få tenteras av på något sätt och en risk föreligger att det blir ett misslyckande här också; ur askan i elden, således.

Många latinlärare påpekar hur viktigt det är att latinämnet får finnas kvar med oförändrat timtal; detta får ur kunskapssynpunkt absolut inte skäras ner. En skriver:

I vårt teknik- och datorfrälsta samhälle är det av mycket stor vikt, att det västerländska humanistiska kulturarvet hålls vid liv. Vilket annat ämne i gymnasieskolan är bättre lämpat att förmedla detta arv än just LATINET?!!

Att latinnet förknippas med det numera enade Europa framgår klart av enkätsvaren och man anser att latinkunskaper krävs nu mer än någonsin för att vi, både vad gäller arbete och studier, skall kunna vara med i detta enade Europa med ett gemensamt kulturarv; att läsa latin

är som att "ta hissen när andra får gå i trapporna". I anknytning till detta meddelar en lärare sitt samtycke med Birger Berghs *utopiska (?)* idé om att latinet skall återuppväckas som internationellt "lingua franca".

Några lärare skriver att elevernas kunskapsunderbyggnad blir allt sämre, med allt vad det innebär för latinet. Deras dåliga grund vad gäller språkliga och grammatiska kunskaper gör det till en omöjlighet att förklara latinsk grammatik när ingenting har lärts ut i svenskan. Det påpekas från ett håll också att det kan vara svårt att få eleverna att lära sig formlära:

det är som om det numer är under deras värdighet och jag förstår ju att de saknar erfarenhet eller krav på forminläring i andra språk och lägre stadier.

Vi citerar vidare:

De många kolleger jag träffat under senare år tycks vara ense om att insikten om formlärans nödvändighet har minskat drastiskt hos 90-talets elever. Detta gäller även de moderna språken, men i dem kan de klara en hjälplig förståelse utan formlärekunskaper; den stora katastrofen kommer när de själva skall producera sig. Latin kan man däremot inte förstå alls om man inte kan placera formerna rätt.

Den andra bristande sidan är elevernas ordförråd och referenser vilka ibland upplevs som skrämmande dåliga. En latinlärare skriver:

när man ska "anknyta stoffet till något redan bekant" finns det kanske inget bekant! Det kan gälla allt möjligt från konjunktiv i tyskan till Hjalmar Gullberg eller grundläggande naturvetenskapliga begrepp.

I samband med detta kommenteras dock att man trots elevernas minskande kunskaper givetvis inte skall slopa latinet eftersom ämnet ger så mycket nyttiga kunskaper, om eleverna än inte är så grammatiskt inriktade och man inte hinner läsa det urval originaltexter som lärarna önskar. Någon påpekar att man egentligen borde börja läsa latin redan i år 1 och någon annan att ämnet borde erbjudas som orienteringskurs för icke-humanister (detta sägs på ett ställe vara på gång), och på en annan skola håller latinläraren som sagt på med ett projekt med en fysiklärare för att ge naturveterna språkliga verktyg för fysikens begreppsbyggnad. Även här hoppas man att detta så småningom blir en självständig kurs.

Något annat som påpekas är att latinet måste föras med bra datorprogram och läromedel; det råder enligt svarande lärare stor brist på sådant, och det krävs om latinet skall kunna följa med i den övriga läromedelsutvecklingen. Detta är med all säkerhet ett viktigt påpekande.

Eftersom datorer används alltmer i all undervisning vore det ett lyft om det fanns bra program att tillgå även i latinet för att på så sätt i viss mån anpassa latinet till den moderna

gymnasieskolan.

Under lärarnas övriga synpunkter har vi också valt att presentera utdrag ur fyra intervjuer vi gjort med några latinlärare i Skåne, nedan benämnda A, B, C och D. Vi valde att göra dessa intervjuer dels som ett komplement till enkätundersökningen, dels som en fördjupning av lärarnas personliga åsikter för att få ytterligare personliga aspekter. Vi intresserade oss mest för hur det kommit sig att de blev latinlärare och om de någon gång ångrat sitt val, och för hur de får nytta av latinet i sitt/sina andra undervisningsämnen samt hur de blir bemötta av kollegor och skolledning. Dessutom ville vi veta vad de gör med svaga och/eller omotiverade elever.

Lärarbanan kom de in på på olika sätt. Det var i första hand en realskollärare i historia som fick A in på latinets bana genom att historieläraren världshistorien igenom tog upp bevingade ord. Dessa var inte bara i stil med det klassiska *veni vidi vici* utan även av typen *cuius regio eius religio* (vilket innebär att vid religionsstrider skulle maktöverhuvudets tro gälla). Härigenom väcktes ett första intresse för det latinska språket. Vidare tilltalade det A att sitta och klura med översättningen av de latinska meningarna. Studierna i detta klassiska språk gick bra. Att söka sig till läraryrket i ett ämne som latin gav en kick eftersom ämnet hade hög status och ansågs vara ett svårt ämne; att det krävdes mycket för att undervisa i ämnet sporrade också A att bli latinlärare.

Inspirerande lärare skapade intresse för språkämnen hos B som redan tidigt hade ett intresse för Italien som land. Det var inte så att B varit i landet ett flertal gånger men hon intresserade sig för landet och kulturen här hemma och besökte Italien efter studenten. Upplevelsen av resan fick B att börja läsa latin; dock började hon inte med latin utan med tyska vid universitetet eftersom hon var rädd att inte klara av det ämnet som förstaämne.

När C läste till lärare var det ett överskott på lärare i moderna språk. Intresset för latinet och detta faktum var båda bidragande orsaker till att C valde latinet.

D har alltid älskat latin men blev trots detta inte lärare i det först. Hon läste in latinet senare och tog över en klass när tillfälle gavs.

På frågan om de någon gång har ångrat sitt val att bli latinlärare säger A sig ibland ångra inte själva valet att bli latinlärare, men valet att bli lärare över huvud taget. Det fanns så mycket annat som lockade vid sidan om, så många fler vägar att ta och många val att göra. Det som gör att valet av yrke är något A ibland ångrar är att yrkeskaraktären så radikalt har förändrats och att kunskapsinhämtandet för eleven inte är av samma betydelse längre. Respekten för kunskap försvinner mer och mer och man "kan gå ut på internet istället". Å andra sidan har A alltid drömt om att få lära ut och tycker om sitt yrke som det är nu.

B har aldrig ångrat sitt val att bli latinlärare. Hon menar att latin numer är den "enda fristaden" som finns, ett ämne där man får en skara med relativt humanistisk läggning.

Eleverna påpekar också ofta att det är trevligt med latin för man får tid att göra så mycket annat, att prata och diskutera, något som också givetvis är tilltalande för en lärare. Inte heller C eller D har ångrat sitt val.

A, B, C och D har som övriga undervisningsämnen några av följande ämnen: allmän språkkunskap, franska, engelska, tyska, svenska och spanska. De jobbar dock inte för tillfället med alla de ämnen de har läraryrkighet i. De två lärare som har franska, A och C, har stor nytta av latinet. C menar att det faller sig naturligt att ordkunskap och antik litteratur kommer in i franskan (liksom i svenskan, det andra undervisningsämnet). Latinet kommer hos A in i franskan dels vad gäller ordförrådet, dels för att ge grammatiska förklaringar.

Franska har som bekant mycket ord som är av latinsk härkomst och A tycker det är bra att påpeka detta samband. Den franska grammatiken behandlas också ibland i termer av latin, framför allt genom att grammatiska förhållanden förklaras med latinet som grund.

Reaktionerna hos eleverna är olika när latin tas upp på fransktimmarna. Latinarna vet ofta svaret men väljer trots det att inte svara eftersom de är lite generade. Icke-latinarnas inställning blir då snarast hånfull; varför läser de latin när de inte får lära sig något?

I B: s engelskundervisning kommer latinet ständigt in och och B säger att hon har maximal glädje av latinet där. Prefixen är bara ett exempel och hon låter då latinisterna berätta och visa vad de kan; detta gör de gärna. D säger sig inte ha någon glädje alls av latinet i sina andra undervisningsämnen.

Hur man som latinlärare blir bemött av skollärdning och kolleger är viktigt, inte bara för det egna välbefinnandet utan även för latinets existens. Angående kollegernas inställning till latinet är den enligt A numer rakt igenom positiv. A är fullt nöjd på den punkten; när det någon gång inte blivit någon latinklass har de andra lärarnas kommentar varit att det var tråkigt. Rektor på skolan är mycket positiv till latinet och i hög grad engagerad i ämnets framtida ve och väl. Förr har det dock varit värre, främst i samband med forna gymnasierreformer. De olika ämnernas ställning var inte säkrad och då råkade A som latinlärare i kläm. Detta är dock en tid sedan och A hade inte funderat på episoderna på länge när saken fördes på tal. Att allt är bättre för A nu kan till viss del bero på att han som bland annat studieledare i moderna språk och resursperson för internationella utbyten mycket naturligt och i stor utsträckning kommer i kontakt med lärarna i moderna språk och att de därmed ser latinet som ett självklart tillvalsämne.

Kollegerna upplevs även av B som intresserade och det har aldrig varit några problem med konkurrensen om eleverna. B får stöd av sina kolleger och får tid till information för ettorna. Även uppförande har man alltid varit positiv till latinet och värvat om dess förekomst på skolan. Skolans nuvarande relativt nya rektor vill överbygga mellan de naturvetenskapliga ämnena och humaniora, något som är mycket positivt. B jobbar själv tillsammans med en lärare i

fysik i ovan nämnda samverkansprojekt.

Vad gäller de svaga eleverna gav A med rektors godkännande förut ibland stödtimmar. Vanligen är det de grammatiska kunskaperna som brister. Eftersom det inte rört sig om så många timmar har det inte alltid hjälpt med stöd och nu i år har ingen stödundervisning förekommit. Elever som inte vill läsa/klara latin har i flera fall velat läsa något annat redan från början och undrar varför de inte kan få läsa exempelvis italienska istället och varför det ämnet inte ges på A: s skola. Båda parter tycker då att det är sorgligt att man inte kan välja bort och hoppa av latinet.

Svaga elever är enligt B ett problem, i all synnerhet om gruppen i övrigt är mycket duktig. B ser till att få fram vad det är de trots allt är bra på, exempelvis lånord, mytologi eller ren allmänbildning, och försöker därmed få dem att engagera sig i ämnet. Vidare ges tillfälle att själv välja texter av ett antal föreslagna titlar där det finns olika svårighetsgrader. Problemet är att eleverna är svaga rent språkligt.

De negativa valen kommer enligt B att kunna bli ett problem, men har hittills inte varit det. Latin är ett så pass krävande och stort ämne att det är fel att tvinga någon att läsa det. De elever som i höstas gjorde negativa val och började läsa latin tycker att det är över all förväntan och är nöjda.

C erbjuder sina svaga elever stödundervisning vare sig han får betalt för det eller inte och han anser att det brukar hjälpa de svagare eleverna.

Omotiverade elever tycker D inte sig ha haft, däremot svaga. D försöker hjälpa dem och har erbjudit men inte haft stödundervisning.

5. Sammanfattande kommentar

Vilken bild har vi fått av latin i gymnasieskolan idag? Först och främst - vi har sett ett ämne där man visserligen successivt under hela 1900-talet har skurit ner såväl antalet år för latinstudiet som timtalet, men där relevantalet trots det sakta men säkert har ökat.

Det fanns en oro inför införandet av det nya gymnasiet år 1966 bland latinlärare eftersom latinämnet nu för första gången skulle bli ett frivilligt valt ämne i gymnasieskolan. Frågan var om intresset var så stort bland eleverna att ämnet skulle kunna hävda sig när "obligatoriet" försvann. Denna oro visade sig som sagt vara obefogad. Efter några osäkra år i slutet av 1960-talet blev antalet latinelever fler och fler. Eleverantalet har sedan dess fortsatt att öka. Vad beror det på?

Först och främst har faktiskt rekryteringsbasen blivit större, eftersom nästan alla elever går vidare från grundskolan och en stor del läser på det nationella Samhällsvetenskapsprogrammet, där man kan välja humanistisk gren. I praktiken kan man dessutom säga att borttagandet av ämnet Allmän språkkunskap har medfört att fler elever väljer att läsa latin. Men vi tror att det finns ytterligare en anledning till varför intresset för ämnet inte vacklar. Sedan studentskrivningarna togs bort har latinundervisningen utvecklats mycket. Det finns nu utrymme för ett rikt och varierande innehåll i latin utan att man förlorar fokus på språkämnet latin, ett utrymme som lärarna verkar uppskatta och ta vara på. Vår undersökning har på det sättet bekräftat det intryck som Helge Bernhardsson hade i sin ämnesanalys över latin på 70-talet.

På det hela taget tycks förutsättningarna för latin i framtiden vara ganska gynnsamma, men vi har ändå sett att ämnet har några hinder att ta sig över. Ett sådant hinder är att intresset för den humanistiska grenen på sina håll är svalt, då denna har svårt att hävda sig i konkurrensen med nystartade populärare inriktningar.

Ett annat hinder är att latinkursen omfattar så många timmar, vilket särskilt påpekas av skolledarna. Därför kan exempelvis oftast inga andra elever (än SP-elever) välja latin som individuellt val. Det ges därigenom inget utrymme för flexibilitet, något som skulle gynna latin. På grund av denna stora kurs på 240 timmar har man av schematekniska skäl inte så sällan varit tvungen att fördela timtalet mellan åren ojämnt, vilket naturligtvis inte är bra vare sig för lärare eller elever. Problemet med den stora latinkursen har nyligen aktualiserats av Svenska klassikerförbundet, som i en enkät riktad till samtliga latinlärare i Sverige har begärt in synpunkter på en eventuell uppdelning av latinkursen.

En förutsättning för att latin inte skall försvinna helt på en skola om intresset under några år inte är så stort är att skolorna följer det i Gymnasieförordningen stipulerade antalet (5) för

att starta en kurs i latin. Ytterligare en förutsättning är att det finns tillräckligt med latinlärare!

Genom enkätsvaren har vi fått en ganska enhetlig bild av själva undervisningen. Latin i skolan har tydligt utvecklats från att enbart syfta till latinsk språkfärdighet till att allt mer integrera såväl allmän språkkunskap som kulturhistoria, något som vi också har sett avspeglas i läromedlen. Detta har med all säkerhet att göra med att eleverna medverkar mer och mer i utformningen av undervisningen. Vi har också sett att i synnerhet allmän språkkunskap tycks vara det som eleverna mest uppskattar i latinundervisningen.

Latinläraren framstår till sist som en nyckelperson för ämnets vara eller inte vara i gymnasieskolan. Det krävs verkligen information om latin för att ämnet skall fortleva och denna information presenteras bäst av latinläraren. Det är dock inte alltid så lätt att nå ut till alla berörda elever med information; på fasta informationsdagar kan informationen om latin dränkas av all annan information. Många framhåller att latinlärarens engagemang verkligen är A och O för ämnets status. Vi citerar ett uttåg från en lärare:

Jag insåg för länge sen att ingen för vår talan om vi inte gör det själva. Ska latin leva vidare måste lärarna ta aktiv del i att hålla det vid liv - inte sitta i en vrå och vänta på elever!

Det intryck vi har fått är verkligen inte att latinlärarna sitter i en vrå och väntar på elever! De lägger ner mycket tid och engagemang på information och är redan väl medvetna om hur viktigt det är att nå ut till eleverna.

Ett annat sätt som latinläraren kan göra latinet synligt på är genom samverkan. Latinet borde vara ett tacksamt ämne för samverkan med många ämnen; beröringspunkterna är ju närmast oräkneliga. Därigenom skulle också fler dörrar kunna öppnas. Vi har dessvärre inte sett mer än några enstaka exempel på samverkan mellan latin och andra ämnen.

Mycket positivt har alltså framkommit om latin i gymnasieskolan år 1997. Under förutsättning att latinlärare och skolledare samverkar och man tillåter en viss flexibilitet har vi, slutligen, inte fått en bild av ett marginaliserat ämne i kris utan snarare av ett välmående ämne med många entusiastiska latinlärare!

Litteraturförteckning

Muntliga källor

- 32 skrivna enkätsvar från skolledare
- 32 skrivna enkätsvar från latinlärare

Tryckt material

Bernhardsson, Helge, "Ämnesanalys i latin, grekiska och allmän språkkunskap för gymnasieutredningen", i: *Ämnesanalyser för gymnasieutredningen Del 3*, Stockholm 1981

GyVux 1993: 16

Läroplan för gymnasiet 1966

Uddholm, Alf, *Svenska klassikerförbundet 1935-1985 En historik*, Stockholm 1984

Bilaga 1

Enkätfrågor till skolledningen:

1. Finns det just nu lärarkompetens för latin på er skola?
2. Hur många elever läser latin i år?
3. Vilket är det faktiska antalet för att ni ska starta en kurs i latin?
4. På vilka program kan man välja latin?
5. Latin är oftast ett litet ämne på skolorna, men det finns även andra mindre ämnen som vill fånga elevernas intresse. Hur bedömer Du konkurrensen mellan dessa mindre ämnen?
6. Har Du som skolledare några övriga synpunkter, till exempel på latinet som kulturbärande ämne?

Enkätfrågor till latinläraren:

1. Hur många år har Du undervisat i latin på Din nuvarande arbetsplats?
2. Hur lång tid omfattar latinkurserna i år 2 respektive 3?
3. Anser Du att timtalet i år 2 respektive 3 är lagom? Motivera Ditt svar!
4. Hur informerar Du eleverna om möjligheterna att välja latin?
5. Under den tid Du har undervisat på Din nuvarande arbetsplats, har Du märkt några tendenser till att elevantalet har ökat eller minskat?
6. I kursplanen för latin kan man bland annat läsa följande: *Målet för kursen är att eleven tillägnar sig sådana kunskaper i latin att eleven kan förstå innehållet i valda latinska texter från antik och efterantiktid och därigenom kan utvinna språkliga och kulturhistoriska kunskaper.* Detta ger en relativt stor frihet för läraren när det gäller kursen i latin. Har Du utnyttjat kursplanens frihet vad gäller stoff och material? I så fall hur?

7. Vilka delar av latinet (med "delar" menar vi exempelvis ordkunskap) får störst utrymme i Din undervisning idag? Nämn de tre viktigaste och motivera Ditt svar!

8. Hur bearbetas texterna i undervisningen?

9. Hur många gånger i veckan ger Du eleverna läxa?

10. Vad ger Du vanligen eleverna i läxa?

11. Vilket läromedel använder Du i latinundervisningen detta läsår?

12. Har Du tidigare använt några andra läromedel, och i så fall vilka? (Om Ditt svar är "nej", gå direkt till fråga 14)

13. Tycker Du att det nya läromedlet är bättre eller sämre? Motivera Ditt svar!

14. Använder Du något annat material i Din latinundervisning än det läromedel Du valt? (Om Ditt svar är "nej", gå direkt till fråga 16) Motivera Ditt svar!

15. Hur mycket tid ägnar Du åt detta andra material? Uppskatta gärna tiden i procent av det totala antalet undervisningstimmar!

16. Vad tror Du (jämför fråga 7) att eleverna har störst utbyte av i Din undervisning?

17. Vad har Du själv störst utbyte av?

18. Har Du som latinlärare några ytterligare synpunkter på latin som ämne i vår gymnasieskola?

Bilaga 2

Skolor med latin i södra Sverige inklusive Gotland; en del av de angivna telefonnumren går till kommunens växel.

Eksjö gymnasium	0381-360 00	Eksjö
Gymnasieskolan	0471-181 00	Emmaboda
Bergaskolan	0413-622 21	Eslöv
Falkenbergs gymnasieskola	0346-864 80	Falkenberg
Gislaveds gymnasium	0371-814 00	Gislaved
Sannarpsgymnasiet	035- 13 76 75	Halmstad
Nicolaiskolan	042-10 56 50	Helsingborg
Olympiaskolan	042- 10 56 76	Helsingborg
Stålhagsskolan	0495-160 00	Hultsfred
Linnéskolan	0451-685 32	Hässelholm
Gymnasieskolan	0491-292 00	Högsby
Per Brahegymnasiet	036-10 54 78	Jönköping
Sandagymnasiet	036-10 65 91	Jönköping
Stagneliusskolan	0480-839 00	Kalmar
Väggaskolan	0454-857 00	Karlshamn
Chapmanskolan	0455-761 17	Karlskrona
Klippans gymnasium	0435-280 00	Klippan
Söderportskolan	044-13 50 00	Kristianstad
Osbecksgymnasiet	0430-150 41	Laholm
Sunnerboskolan	0372-890 00	Ljungby
Katedralskolan	046-35 76 10	Lund
Spyken	046-35 78 00	Lund
Vipeholms Gymnasieskola	046-15 39 93	Lund
Heleneholmskolan	040-34 10 00	Malmö
Malmö Latinskola	040-34 10 00	Malmö
Pildammsskolan	040-34 10 00	Malmö
S:t Petri skola	040-34 10 00	Malmö
Åkrahällskolan	0481-456 11	Nybro
Nordenbergsskolan	0454-930 00	Olofström
Södertornskolan	0491-885 00	Oskarshamn
Knut Hahnsskolan	0457-138 60	Ronneby
Sibbhultskolan	044-489 40	Sibbhult
Friaborgsskolan	0414-146 30	Simrishamn
Furulundsskolan	0456-162 60	Sölvesborg

Korrespondensgymnasiet	0486-481 00	Torsås
Peder Skrivares gymnasium	0340-884 32	Varberg
Njudungs gymnasieskola	0383-975 00	Vetlanda
Stångådalens gymnasieskola	0492-190 00	Vimmerby
Säveskolan	0498-26 95 23	Visby
Finnvedens Gymnasium	0370-403 44	Värnamo
Katedralskolan	0470-410 00	Växjö
Österportskolan	0411-774 25/26	Ystad
Haganässkolan	0476-552 22	Älmhult
Ängelholms gymnasieskola	0431-870 00	Ängelholm